

Protekcijonizam nakon globalne ekonomske krize

Čočaj, Teuta

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:901735>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

TEUTA ČOČAJ

**PROTEKCIONIZAM NAKON GLOBALNE
EKONOMSKE KRIZE**

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

TEUTA ČOČAJ

**PROTEKCIONIZAM NAKON GLOBALNE
EKONOMSKE KRIZE**

Završni rad

JMBAG: 030306712, redovita studentica

Studijski smjer: Marketinško upravljanje

Predmet: Međunarodna ekonomija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentorica: prof.dr.sc. Ines Kersan - Škabić

Pula, rujan 2019.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Teuta Čočaj**, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera **Marketinško upravljanje** ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Teuta Čočaj

U Puli, 24. rujna 2019. godine



IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, **Teuta Čočaj** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom **Protekcionizam nakon globalne ekonomske krize** koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 24. rujna 2019. godine

Potpis
Teuta Čočaj

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PROTEKCIONIZAM – POJAM I ARGUMENTI	3
2.1. Teorije protekcionizma	4
2.2. Protekcioniističke mjere	6
2.3. Protekcionizam i liberalizam	7
3. GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA IZ 2008. GODINE	10
3.1. Uzroci i tijek krize iz 2008. godine	11
3.2. Obilježja i posljedice krize iz 2008. godine	12
4. PROTEKCIONIZAM ZA VRIJEME KRIZE I NAKON EKONOMSKE KRIZE IZ 2008. GODINE	16
4.1. Protekcionizam i zemlje članice skupine G20	25
4.2. Protekcioniističke mjere u EU	28
4.3. Protekcioniističke mjere u SAD-u	33
5. ZAKLJUČAK	40
SAŽETAK	41
SUMMARY	42
LITERATURA	43
POPIS GRAFIKONA I TABLICA	46

1. UVOD

Protekcijonizam kao sustav zaštite vanjske trgovine, javlja se još u doba antike kad su se Platon i Aristotel zalagali za ograničenje vanjske trgovine da bi se spriječilo propadanje domaće poljoprivrede. Kod ekonomista protekcijonizam nailazi na podijeljeno mišljenje. Jedni smatraju da poticanje što veće domaće proizvodnje na način da se uvozna roba ograniči većim carinama, kvotama i ostalim mjerama zaštite doprinosi boljoj gospodarskoj slici, drugi smatraju da je slobodna trgovina ključna za razvoj gospodarskih aktivnosti, no oko jednog se mnogi slažu, povećanje protekcijonističkih mjera u doba krize ne doprinosi gospodarskom oporavku zemalja. „Velika depresija“ iz 1930. godine sa svojom protekcijonističkom politikom izazvala je velike nered u svijetu. Proučeni tim primjerom, zadnja globalna ekonomska kriza, koja je započela 2008. godine raspadom američkog financijskog sustava, izbjegla je veće posljedice koje su se mogle dogoditi u vanjskoj trgovini.

Predmet istraživanja ovog rada je utjecaj svjetskog protekcijonizma na vanjsku trgovinu, odnosno protekcijonističke politike koje se primjenjuju na vanjsku trgovinu nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine. Na temelju predmeta istraživanja, postavlja se pitanje i svrha ovog rada: je li došlo do progresivne protekcijonističke politike, u razdoblju nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine, koja se pokazala lošim rješenjem u krizi iz 1930. godine. Kroz istraživanje korištene su različite znanstvene metode, teorijski dio će se temeljit na objavljenim knjigama, znanstvenim člancima i izvorima s interneta, za empirijski dio istraživanja biti će korištene metode vezane uz prikupljanje, obradu i prezentiranje podataka.

Rad se sastoji od pet poglavlja. U drugom poglavlju rada opisuje se protekcijonizam kao pojam, njegovi argumenti te teorije koje se javljaju kroz povijest, također opisuje se protekcijonizam u odnosu na liberalizam. Treće poglavlje rada opisuje globalnu ekonomsku krizu iz 2008. godine, njene uzroke, tijek te njena obilježja i posljedice na svjetsko gospodarstvo. Četvrto poglavlje odnosi se na razvoj protekcijonizma za vrijeme i nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine, potkrijepljeno podacima Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a) i ostalih relevantnih izvora. Peto poglavlje koje je ujedno i zadnje,

odnosi se na zaključak koji navodi najznačajnije zaključke istraživanja predmeta ovog rada.

2. PROTEKCIONIZAM – POJAM I ARGUMENTI

Riječ „protekcijizam“ dolazi od latinske riječi *protegere*, što znači pokriti, zakloniti, zaštititi. Protekcijizmom se podrazumijeva skup državnih mjera kojima ona zaštićuje svoju privredu od utjecaja inozemne konkurencije. Naime, uz uvjet da je inozemna roba jeftinija, nakon plaćanja carina, prelevmana i drugih uvoznih nameta, za uvoznika, odnosno, domaćeg potrošača roba postaje skuplja. Na taj način uvozna cijena robe može biti na razini cijena domaće robe ili čak i veća. Drugim riječima, protekcijističkim mjerama eliminira se inozemni konkurent s domaćeg tržišta.¹

Razvitkom proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa sve se više razvijala i trgovina koja je tražila ishod izvan granica, a usporedno s tim jačao je i državni protekcijizam, kao zaštitni oblik domaće proizvodnje. U stvari, javlja se protekcijizam kao oblik državnog intervencionizma, kojim se sprječava ili ograničava slobodna trgovina. Države ga počinju sve više koristiti u cilju zaštite domaće proizvodnje od inozemne konkurencije. Sustav se protekcijističkih mjera počinje sve više primjenjivati od XII. stoljeća, kada dolazi do proturječnosti sa slobodnom trgovinom. Države su primjenjivale različite oblike protekcijizma različitim intenzitetom, pokušavajući što više zaštititi vlastitu proizvodnju od strane konkurencije.²

"U literaturi se najčešće navode ovi argumenti za uvođenje zaštite u neko gospodarstvo: patriotizam, zaštita od jeftinog stranog rada, izjednačivanje uvoznih i domaćih cijena, povećanje državnih proračunskih prihoda, redistribucija dohotka, povećanje nacionalnog blagostanja, popravljjanje uvjeta trgovine, nacionalna zaposlenost i smanjenje nezaposlenosti, poboljšanje trgovinske bilance, nacionalna sigurnost i obrana, neuspjeh domaćeg tržišta, zaštita mlade industrije, smanjenje nezaposlenosti u specifičnoj industriji, kompenziranje stranih izvoznih subvencija, kompenziranje dampinških cijena,

¹ L.J. Baban, G. Marijanović, Međunarodna ekonomija, Osijek, Ekonomski fakultet Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad Osijek, 1996., str. 56.

² M. Aćimović, Oblici protekcijizma u međunarodnoj razmjeni, Opatija, Tourism and hospitality management, Vol.1 No.1, 1995., str. 10. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=269331 (pristupljeno: 8.07.2019.)

carina u korist oskudnoga faktora proizvodnje, carina da bi se smanjio strani monopolni profit, zaštita okoliša, kulturnih i društvenih vrijednosti"³.

2.1. Teorije protekcionizma

Prema klasičnoj koncepciji protekcionizma zaštita je sračunata kao privremena mjera (odgojna mjera) koja treba omogućiti zaštićenoj industriji (ili nekoj od njenih grana) da tokom vremena dostigne odgovarajući stupanj konkurentnosti u odnosu na inozemne industrije (niža cijena po jedinici domaće proizvodnje od cijene po kojoj se odnosni proizvod kupovao). Za neku industriju se smatralo opravdanim da pretendira na zaštitu ove vrste, ukoliko postoje pouzdana očekivanja da će dostići stupanj konkurentnosti industrije razvijenih zemalja.⁴

Prva formulacija moderne doktrine protekcionizma potječe iz SAD-a, a nastala je u fazi tzv. umjerenog protekcionizma u kojoj se mlade "manufaktorne" nacije štite od konkurencije manufakturnista razvijenih zemalja te time dolazi do globalne preraspodjele proizvodnih snaga, širenja tehničkog napretka i koncentracije manufakturne, a kasnije i industrijske proizvodnje. Hamilton se zalagao za jaču ulogu države u kreiranju ekonomske politike i poticanju manufakturne proizvodnje. Primijetio je da Velika Britanija provodi *dumping* u SAD-u, tj. prodaje svoje proizvode po cijenama nižim od troškova proizvodnje radi uništavanja konkurencije. Kao odgovor na taj problem Hamilton je predlagao uvođenje tzv. odgojnih carina radi zaštite mlade industrije i privrede (*infant industries, young economy*) sve dok se one ne osposobe za ravnopravnu borbu s inozemnim konkurentima.⁵

U Europi je najpoznatiji zagovornik protekcionističkih ideja bio njemački ekonomist i političar Friedrich List. Smatrao je da povijesni razvoj društva teče kroz pet stupnjeva: lov i ribarstvo, stočarstvo, poljodjelstvo, agrikulturno-manufakturno razdoblje, agrikulturno-manufakturno-trgovinsko razdoblje. Prema

³ M.Grgić, V. Bilas, Međunarodna ekonomija, Zagreb, Lares plus d.o.o., 2008., str. 158.

⁴ M. Aćimović, op.cit., str.14.

⁵ Z. Erent – Sunko, O. Pilipović, N. Rančić, Neke osobitosti evolucije ekonomske politike protekcionizma od antike do postmoderne, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu Vol.60, No.5, 2010., str. 1060. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=90252 (pristupljeno: 8.07.2019)

Listu, njemačke države nalaze se na agrikulturno-manufakturnom stupnju. Stoga je potrebno omogućiti razvoj industrije i prijelaz na agrikulturno-manufakturno-trgovinski stupanj, gdje se, po Listovu mišljenju, nalazila Velika Britanija. Nasuprot Ricardovoj teoriji komparativnih prednosti (po kojoj bi se njemački prostori sveli na žitnicu Britanskog Carstva, koje bi joj zauzvrat prodavalo industrijske proizvode), List je smatrao da britansko ustrajavanje na slobodi trgovine, a posebno Smithovo mišljenje, ide za tim da spriječi drugim narodima da vode onu gospodarsku politiku koja je stvorila moć i bogatstvo Engleske ⁶

H. C. Carey, glavni američki teoretičar protekcionizma, proizašao je sam iz klasične engleske škole. Svoj sustav zasnovao je na empirijskim iskustvima protekcionizma SAD-a u prvoj polovici devetnaestog stoljeća. Analizirajući pozadinu cikličkih kriza kroz koje je tada prolazio SAD, Carey je vidio stanovitu vezu između trokratnog povišavanja i ponovnog snižavanja carinskih barijera u SAD-u i osciliranja američkog blagostanja u 50 godina nakon prvog uvođenja industrijskih carinskih zaštita pod utjecajem Hamiltona. Smatrao je da su razdoblja blagostanja, koja su u SAD-u nastajala nakon svakog sniženja carina, zapravo posljedica pozitivnog djelovanja carina u prethodnim razdobljima kada su one bile povišene. Po njemu, sniženje carine nije bilo uzročnik takvog blagostanja, nego uzročnik krize koja će neizbježno nastupiti. Uzroke tih kriza vidio je u pretjerano niskim cijenama poljoprivrednih proizvoda, uz istodobno suviše visoke cijene industrijskih proizvoda, koje je trebalo plaćati za europske industrijske artikle. "Do blagostanja u SAD-u dolazilo je samo kada su se carinama povišivale cijene poljoprivrednih, a snižavale nabavne cijene industrijskih proizvoda. Time se za SAD poboljšavao odnos razmjene između poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. Osim toga, time se stimulirala i domaća industrijska proizvodnja i dolazilo se do jeftinije industrijske robe"⁷.

Prema H. Johnsonu argumenti zaštite se mogu svrstati u dvije osnovne grupe. To su ekonomski i neekonomski argumenti. Ekonomski argumenti zaštite obuhvaćaju sve one argumente koji zastupaju primjenu carine kao sredstva povećanja domaće proizvodnje, odnosno povećanja nacionalnog dohotka. U

⁶ Ibidem, str. 1061.

⁷ V. Pertot, D. Sabolović, Međunarodna trgovinska politika, Zagreb, Narodne novine d.d, 2004., str. 86.

ovu grupu spadaju i argumenti zaštite tzv. mlade industrije i argumenti odnosa razmjene (optimalna carinska stopa). Ostali argumenti iz ove grupe odnose se, uglavnom, na situacije kada nastupaju izvjesna narušavanja funkcioniranja ekonomskih mehanizma sprječavajući slobodnoj konkurenciji da rezultira društvenom optimalnom alokacijom proizvodnih resursa između raznih gospodarskih sektora u nacionalnoj ekonomiji. "Neekonomski argumenti zaštite obuhvaćaju sve one argumente koji preporučuju zaštitu radi postizanja odgovarajućih strukturalnih promjena nacionalne ekonomije, a ne radi povećanja proizvodnje, odnosno povećanja nacionalnog dohotka. Ovi argumenti su, zapravo, svi oni argumenti koji identificiraju gospodarski razvoj ili s industrijalizacijom ili sa željom da nacionalna ekonomija bude što nezavisnija"⁸.

2.2. Protekcionističke mjere

Brojni su kriteriji za razvrstavanje zaštitnih mjera, među kojima se ističu:

- pravac kretanja robe:
 - zaštita uvoza
 - zaštita izvoza
- vrstu robe:
 - zaštita industrijske robe
 - zaštita poljoprivredne robe
- stupanj dorade robe:
 - zaštita sirovina
 - zaštita poluproizvoda
 - zaštita gotovih proizvoda
- treće zemlje
 - zaštita preferencijalnih zemlja
 - zaštita nepreferencijalnih zemalja
- oblik zaštite:
 - carinska zaštita

⁸ V. Trlin, Međunarodna ekonomija, Zagreb, Ekonomski institut Zagreb i Sveučilište u Mostaru, 1999., str. 171.

- bescarinska zaštita
- utjecaj na promjenu uvoza i izvoza:
 - neposredna zaštita
 - posredna zaštita
- tradicionalnost zaštite:
 - tradicijska zaštita
 - suvremena zaštita
- stupanj zaštite:
 - umjerena zaštita
 - velika zaštita
- stupanj razvoja zemlje
 - zaštita razvijenih zemalja
 - zaštita zemalja u razvoju
- ostali kriteriji:
 - odgojna (Listova) zaštita
 - autarkična zaštita
 - solidarna zaštita.⁹

Carinska se zaštita provodi primjenom carinskih stopa na vrijednost uvezene robe (carinsku osnovicu), a prema carinskoj tarifi. Ako se ukupno naplaćeni prihodi od carina stave u odnos s vrijednošću uvezene robe u nekom razdoblju, može se doći do stope ostvarene carinske zaštite. Također su u ubotrebi sljedeće carinske zaštite: neponderirana prosječna carinska stopa, ponderirana carinska stopa, prohibitivna nominalna carinska stopa, efektivna stopa zaštite.¹⁰

2.3. Protekcionizam i liberalizam

Gotovo ni jedna zemlja ne sudjeluje u potpuno slobodnoj trgovini. Grad Hong Kong koji predstavlja zakonski dio Kine, ali odvojeno provodi ekonomsku politiku, možda je jedino suvremeno gospodarstvo bez carina ili uvoznih kvota.

⁹ L.J. Baban, G. Marijanović, op.cit., str. 150.

¹⁰ M.Grgić, V. Bilas, op.cit., str. 163.

Svejedno su od vremena Adama Smitha ekonomisti bili zagovornici slobodne trgovine kao uzora kojem bi trgovinska politika trebala težiti. Razlozi zagovaranja slobodne trgovine nisu tako jednostavni kao sama ideja slobodne trgovine. S jedne strane, teoretski modeli upućuju na to da će slobodna trgovina anulirati gubitke učinkovitosti vezane uz zaštitu¹¹.

Politički argument za slobodnu trgovinu odražava činjenicu da politička obveza provođenja slobodne trgovine predstavlja dobru ideju u praksi iako općenito postoje bolje politike. Ekonomisti često tvrde da iza provođenja trgovinskih politika u praksi stoje posebni interesi političara, a ne razmatranja nacionalnih troškova i koristi. Ekonomisti mogu katkad pokazati da u teoriji određeni skup carina i izvoznih potpora može povećati državno blagostanje. Međutim, u praksi bilo koja vladina institucija koja pokušava provesti razrađeni plan intervencije u trgovinu vjerovatno bi bila pod utjecajem interesnih skupina ljudi te na kraju pretvorila u oruđe preraspodjele dohotka u korist političkih utjecajnih sektora.¹²

Inferioran položaj protekcionizma u odnosu prema liberalizmu leži iskonski u tome što on nije nastao kao rezultat općih društvenih i filozofskih previranja, nego uglavnom kao refleks na one negativne ekonomske pojave koje vanjskotrgovinski liberalizam sa sobom donosi. Korigirajući u pojedinostima nepoželjne rezultate vanjskotrgovinskog liberalizma, protekcionizam je izuzetke od slobodne vanjske trgovine učinio pravilom i time je nehotice liberalizmu priznao teorijski prioritet, ali ga je u praksi, zbog sve većeg broja izuzetaka, postupno počeo potiskivati.¹³

Kontrasti sve intenzivnijeg globaliziranja međunarodnih ekonomskih odnosa i kontrasti teoretskih analiza slobodne trgovine i protekcionizma još uvijek nisu kristalizirali jasna opredjeljenja ka jednom ili drugom putu ekonomskog razvoja, odnosno, još uvijek nije nađen sklad između teorijskih opservacija i praktičnih preformansi. Formiranje carinskih unija shvaćeno kao korak na putu uspostavljanja slobodne trgovine, ali istovremeno shvaćeno i kao odraz želje za vrlo snažnim protekcionizmom određenih grupa zemalja, dobilo je svoj teoretski okvir, u svakom slučaju, kao refleks preformansi industrijski

¹¹ P.R. Krugman, M. Obstfeld, Međunarodna ekonomija: Teorija i ekonomska politika, Zagreb, MATE d.o.o., 2009., str. 208

¹² Ibidem, str. 210.

¹³ V. Pertot, D. Sabolović, , op.cit., str. 84.

razvijenih zemalja. Cilj tih preformansi, razumije se, nije ništa drugo nego zaštita ekonomije zemalja unutar carinske unije na način koji je odgovarao tadašnjoj konstelaciji svjetske ekonomije i koji proizlazi iz interesa zemalja udruženih u carinsku uniju.¹⁴

Osnovni problem formuliranja odgovarajućih teoretskih okvira carinske unije prikladnih zemalja u razvoju je zapravo definiranje osnovnog cilja takve carinske unije, odnosno otklanjanje egzistirajućih dilema postojećih carinskih unija. Naime, ukoliko se smatra da carinska unija s učinkom trgovinske djelotvornosti predstavlja povoljno rješenje za jednu nacionalnu ekonomiju, trebalo bi onda odgovoriti i na pitanje zašto ta ekonomija ne prihvaća opću liberalizaciju trgovine prema svim zemljama. S druge strane, ako nacionalna ekonomija ne prihvaća sve koristi od koje proizlaze iz slobodne trgovine radi zadržavanja unilateralne zaštite, trebalo bi odgovoriti i na pitanje zašto je zemlja ipak voljna srušiti protekcionistički zid oko svoje industrije radi izvjesne koristi koju pruža carinska unija. Na ova pitanja postojeće teorije carinske unije nisu dale zadovoljavajuće odgovore.¹⁵

¹⁴ V. Trlin, op.cit., str. 179.

¹⁵ Ibidem, str. 180.

3. GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA IZ 2008. GODINE

Globalna financijska kriza u razdoblju od 2007. do 2009. godine i njezine posljedice bili su bolni podsjetnici na višestruku prirodu kriza. Pogodila je male i velike zemlje, kao i siromašne i bogate. Kao što su opisali Reinhart i Rogoff (2010.), krize „su prijatnija jednakih mogućnosti“. Kriza može imati domaće ili vanjsko podrijetlo, a potječe iz privatnog ili javnog sektora. Dolaze u različitim oblicima i veličinama, razvijaju se u različite oblike i mogu se brzo širiti preko granica. Često zahtijevaju neposredne i sveobuhvatne političke odgovore, pozivaju se na velike promjene u financijskom sektoru i fiskalnoj politici i može natjerati globalnu koordinaciju politike.¹⁶

Današnja recesija započela je u SAD-u. U globaliziranom svijetu recesija se iz jedne zemlje lako prenosi u drugu. Intenzitet njezina prenošenja ovisi o ekonomskoj snazi zemlje u kojoj je prvobitno nastala. Budući da je SAD još uvijek ekonomski najsnažnija zemlja svijeta, njezin je utjecaj na svjetsku privredu najveći. Iz SAD-a recesija se proširila na Europu i Aziju.¹⁷

Recesija je potaknuta, od teške (2007.-2009.) financijske krize u ključnim naprednim gospodarstvima, koja su se suočila sa zamrzavanjem globalnih financijskih tržišta i kolapsom globalnih trgovinskih tokova. Kriza je brzo rezultirala dubokim recesijama u brojnim naprednim gospodarstvima; tržišta u razvoju i gospodarstva u razvoju su također bili ozbiljno pogođeni, ali utjecaj varira među pojedinim regijama i zemljama. Iako je gospodarski oporavak u tijeku, priroda i implikacije krize još uvijek su središte akademskih i političkih rasprava.¹⁸

¹⁶ S.Claessens, M. Ayhan Kose, L. Laeven, F. Valencia, *Financial Crises: Causes, Consequences, and Policy Responses*, Washington, D.C., International Monetary Fund, 2013., str. 3.

¹⁷ M. Babić, *Financijske spekulacije i ekonomska kriza*, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 63. No. 4., 2008., str. 1. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=48258, (pristupljeno: 9.07.2019)

¹⁸ S.Claessens, M. Ayhan Kose, L. Laeven, F. Valencia, *op.cit.*, str. 209.

3.1. Uzroci i tijek krize iz 2008. godine

Nakon početka financijske krize (kriza drugorazrednih hipotekarnih zajmova) u SAD-u započela je 17. kolovoza 2007., dok je globalna financijska kriza započeta bankrotom američke investicijske banke Lehman Brothers 15. rujna 2008. godine, kada je nastupio tzv. „Minskyjev Moment“. Objavljene su brojne analize, studije i knjige o uzrocima globalne financijske i ekonomske krize. Analiza uzroka krize izuzetno je važna zbog različitih pristupa njezinom rješavanju. Vrlo brzo nakon pojave krize pokrenute su i teoretske rasprave te je započeo proces preispitivanja teorije makroekonomske politike i ekonomske teorije općenito. Ove rasprave još uvijek traju, a posebice su intenzivirane nakon ponovne pojave opasnosti od „recesije s dvostrukim dnom“, u kolovozu 2010.¹⁹

U razdoblju uoči krize gospodarstvo SAD-a obilježavale su niske stope nezaposlenosti i inflacije, snažan rast potrošnje, rast BDP-a po stopama od 3% (2005. i 2006. godine), rast potražnje za nekretninama, vrlo visoki profiti korporacija, koji su od 2002. do 2006. rasli po dvoznamenskastim stopama. Uvjeti za dobivanje kredita postali su niži nego ikad prije u povijesti pa su države, poduzeća i građani ograničenih kreditnih sposobnosti mogli pozajmljivati po jednako povoljno uvjetima kao i stabilni subjekti. Jeftino zaduživanje omogućilo je mnogima potrošnju iznad realnih mogućnosti. Kriza nije nastala kao rezultat samo jednog poremećaja nego ju je uzrokovao niz neravnoteži i političkih odluka. Ovdje se navode sljedeći uzroci krize: nagli rast kredita pri čemu su drugorazredni hipotekarni krediti doživjeli snažni rast i rastući udio u ukupnim hipotekarnim kreditima, oslanjanje na standardizirane kvantitativne modele rizika, ekspanzivna monetarna politika u SAD-u s politikom niskih kamatnih stopa, preplavila je gospodarstvo novcem, rast izvanbilaničnih bankovnih aktivnosti, niska financijska pismenost, financijska tržišta ne ponašaju se prema tezi učinkovitog tržišta gdje bi tržišne cijene trebale održavati prave vrijednosti imovine na osnovi tekućih ekonomskih uvjeta, godine 1999. usvojen je zakon u SAD-u kojim se ukinula razlika između komercijalnih i investicijskih banaka, zakazivanje bankarskog nadzora, rast

¹⁹ D. Radošević, Uzroci financijskih kriza: središnje banke, kreditni mjehuri i zabluda učinkovitog tržišta, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 20 No.124, Zagreb, 2010., str. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/62234>, (pristupljeno: 9.07.2019)

proračunskog deficita SAD-a, slom klasičnog računovodstvenog i revizorskog sustava sredinom 2002.godine te način izrade kreditnih ratinga vodećih rating agencija.²⁰

Cijene nekretnina na američkom tržištu dosegle su vrhunac u srpnju 2006., nakon čega je slijedio ozbiljan pad, koji je uzrokovao slom tržišta drugorazrednih hipoteka (*subprime mortgages*) u kolovozu 2007. godine, zatim širenje ogluha na druge hipotekarne razrede i probleme u među bankovnoj trgovini. Tijekom 2008. zabilježen je daljnji pad cijena nekretnina od 17%, a 40% drugorazrednih hipoteka iz 2006. postalo je problematično do druge polovice 2008. Unatoč energičnim intervencijama države, u SAD-u, Japanu i Europi, tijekom 2008. kriza se proširila i zahvatila globalno financijsko tržište. Upozorenje o ozbiljnosti situacije došlo je s krahom Bearn Stearnsa, pete najveće investicijske banke u SAD-u.²¹

3.2. Obilježja i posljedice krize iz 2008. godine

Pred bankrotom su se našle i velike financijske institucije u SAD-u: Fannie Mae i Freddie Mac, zatim American International Group (AIG), Citigroup, Lehman Brothers, Washington mutual itd. Država je procijenila da bi propast AIG i Citigroup imala ogromne posljedice na američku i globalnu financijsku stabilnost, te ih je svojim intervencijama spasila od bankrota. Najprije je intervenirala sa 150 milijardi dolara u spašavanju AIG-a (time stekla udio vlasništva od 80 %), a zatim s jamstvom teškim 306 milijardi dolara i izravnom investicijom od 20 milijardi dolara u Citigroup. Lehman Brothers i Washington Mutual proglasili su bankrot. Ti su događaji označili kraj neovisnog investicijskog bankarstva u SAD-u odnosno institucija koje su najviše profitirale od deregulacije financijskog sustava posljednjih desetljeća.²²

Krajem 2008. globalni financijski sustav našao se pred kolapsom i morao je biti spašavan daljnjim državnim intervencijama. Nastojeći ponovno pokrenuti

²⁰ I. Kersan-Škabić, *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković, 2017., str.142.

²¹ S.Mlikotić, *Globalna financijska kriza – uzroci tijek i posljedice*, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 44 No. 89, 2010., str. 87. Dostupno na:https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=144354, (pristupljeno: 9.07.2019)

²² I. Kersan-Škabić, *op.cit.*, str. 145.

financijski sustav, razvijene zemlje pružile su državna jamstva za štedne depozite i međubankovne posudbe, dokapitalizirale banke javnim fondovima i preuzimale rizične plasmane, uvele su fiskalne olakšice, utjecale na visinu kamatnih stopa te poduzele niz drugih mjera čija je vrijednost iznosila otprilike 4.000 milijardi dolara. Najveću opasnost i dalje predstavljaju kreditni derivati, čija je nominalna vrijednost 400. 000 do 500. 000 milijardi dolara, a nitko zapravo ne zna koliko je udio “toksične aktive” i koliko će još sredstava poreznih obveznika biti potrebno da se saniraju posljedice krize. Početne unilateralne mjere u nacionalnom financijskom sektoru sve se više zamjenjuju koordiniranim akcijama na globalnoj razini. Spriječen je kolaps svjetskog financijskog sustava, došlo je do stabilizacije situacije, ali je budućnost i dalje neizvjesna.²³

Oporavak od globalne financijske krize bio je spor, a nezaposlenost je ostala visoka te postoji zabrinutost o perspektivi nakon dugoročne štete koja je izazvana u gospodarskim aktivnostima. U ovom kontekstu, posljedice prošle financijske krize mogu omogućiti koristan uvid u srednjoročne planove za gospodarstva koja su nedavno doživjela krizu.²⁴

- Makroekonomski pokazatelji razvijenih zemalja i zemalja u razvoju koji uključuju kretanje stope rasta BDP-a, kretanje stope rasta uvoza roba i usluga i kretanje stope rasta izvoza roba i usluga, u razdoblju od 2007. do 2018. godine

Tablica 1. prikazuje kretanje stope rasta BDP-a razvijenih zemalja, na godišnjoj razini po konstantnim cijenama, kretanje stope rasta uvoza roba i usluga te kretanje stope rasta izvoza roba i usluga, u razdoblju od 2007. do 2018. godine. Podaci Međunarodnog monetarnog fonda (*International Monetary Fund*), u razdoblju od 2007. do 2018. godine, pokazuju da prije globalne ekonomske krize iz 2008. godine, točnije 2007. godine, stopa rasta BDP-a razvijenih zemalja iznosila je znatno više (2.73%) nego li početkom krize kad se stopa BDP-a smanjila na 0.22% (2008. godine). Tijekom krize (2009. godine) stopa BDP-a snažno je pala na -3.31%. Nakon globalne ekonomske krize, 2010. godine, stopa BDP-a je dosegla snažno povećanje od 3.05%. Sljedećih

²³ S. Mlikotić, op.cit., str. 88.

²⁴ S.Claessens, M. Ayhan Kose, L. Laeven, F. Valencia, op.cit., str. 277.

godina, u razdoblju od 2011. do 2017. godine stopa rasta BDP-a kretala se u rasponu od 1 do oko 2%, a prema zadnjim podacima 2018. godine, stopa rasta BDP-a blago se povećala, te je iznosila 2.36%. Stopa rasta uvoza roba i usluga se također kretala visoko prije krize (2007.godine), te je početkom krize 2008. i razvojem krize 2009. godine bilježila značajniji pad od -11.48%. Nakon krize 2010. godine stopa uvoza roba i usluga dosegla je vrhunac od 11.58%. Nakon navedene godine (2010.) postupno se smanjivala, te prema najnovijim podacima (2018. godine.) iznosila je 3.66%. Kao i kod uvoza, rast izvoza roba i usluga kretao se u sličnim razmjerima. Prema zadnjim podacima 2018. godine, smanjio se u odnosu na 2017. godinu te je iznosio 3.35%.

Tablica 1. Kretanje stope rasta BDP-a, kretanje stope uvoza roba i usluga i kretanje stope izvoza roba i usluga razvijenih zemalja, u razdoblju od 2007.-2018. godine

Pokazatelji	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
BDP (u kons. cijenama) (u %)	2,73	0,22	-3,31	3,05	1,74	1,22	1,39	2,07	2,31	1,72	2,34	2,36
rast uvoza roba i usluga (u %)	5,37	0,36	-11,48	11,58	5,30	1,68	2,48	3,86	4,84	2,45	4,19	3,66
rast izvoza roba i usluga (u %)	6,96	1,89	-10,99	12,08	6,12	2,88	3,21	3,92	3,77	1,80	4,37	3,35

Izvor: Izrada autorice prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, International Monetary Fund, World Economic Outlook Database IMF, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=31&pr.y=6&sy=2007&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=110&s=NGDP_RPCH%2CTM_RPCH%2CTX_RPCH&grp=1&a=1 (pristupljeno: 10.09.2019)

Stopa rasta BDP-a, stopa rasta uvoza roba i usluga te stopa rasta izvoza roba i usluga kod tržišta u nastajanju i zemalja u razvoju (Tablica 2.) kretale su se sličnim itenzitetom kao i kod razvijenih zemalja. Prije krize stopa BDP-a, stopa izvoza roba i usluga te stopa uvoza roba i usluga bilježile su značajan rast (2007.), početkom krize pad, razvojem krize drastičan pad, nakon krize (2010.) nagli porast te su se nakon navedene godine (2010.) stope postupno smanjivale i kretale sličnim itenzitetom. U odnosu na 2017. godinu, 2018 godine stopa rasta BDP-a blago se smanjila (4.68%). U zadnjoj promatranoj godini (2018.) stopa rasta uvoza roba i usluga iznosila je daleko više (6.01%) u odnosu na stopu rasta izvoza roba i usluga iste godine (4.69%) te se iz

navedenog može zaključiti da vanjska trgovina zemalja u razvoju se ne kreće u pozitivnom smjeru.

Tablica 2. Kretanje stope rasta BDP-a, kretanje stope rasta uvoza roba i usluga i kretanje stope rasta izvoza roba i usluga tržišta u nastajanju i zemalja u razvoju, u razdoblju od 2007.- 2018. godine

Pokazatelji	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
BDP (u kons. cijenama) (u %)	8,43	5,73	2,76	7,39	6,39	5,35	5,11	4,72	4,29	4,39	4,73	4,68
rast uvoza roba i usluga (u %)	15,86	9,88	-9,33	14,23	11,55	5,34	5,13	4,24	-0,91	1,83	7,03	6,01
rast izvoza roba i usluga (u %)	9,89	5,38	-8,09	13,83	8,86	3,53	4,67	3,22	1,57	2,95	6,94	4,69

Izvor: Izrada autorice prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, International Monetary Fund, World Economic Outlook Database IMF, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=72&pr.y=8&sy=2007&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=200&s=NGDP_RPCH%2CTM_RPCH%2CTX_RPCH&grp=1&a=1

(pristupljeno: 10.9.2019)

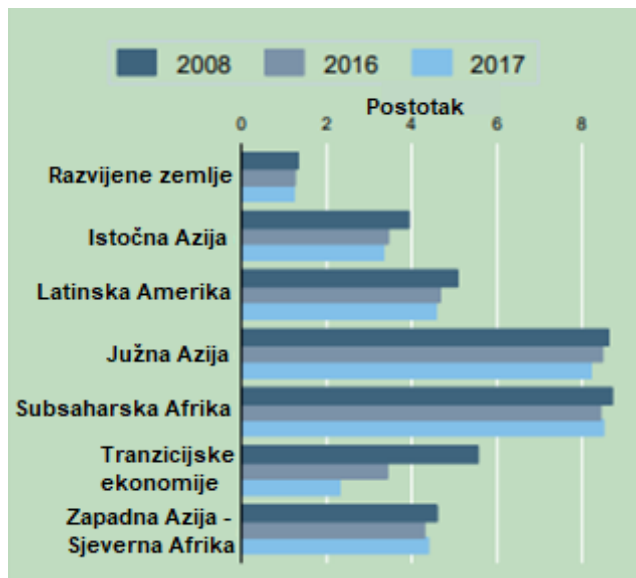
4. PROTEKCIONIZAM ZA VRIJEME KRIZE I NAKON EKONOMSKE KRIZE IZ 2008. GODINE

S globalnom ekonomskom krizom došlo je do zabrinutosti da bi se neke zemlje mogle okrenuti protekcionizmu kako bi se pokušale suočiti sa posljedicama. Kao odgovor, Svjetska trgovinska organizacija (WTO) i neovisni nadzornik Global Trade Alert (GTA) počeli su prikupljati detaljne informacije o novoj trgovini i trgovinskim mjerama. Nadgledanje je doprinijelo dobrodošlom transparentnošću unutar vladinih politika koje su vezane uz trgovinu, dokumentirajući širok raspon poduzetih mjera. Ono što je Evenett (2010.) nazvao „raznolikost suvremene zaštite“ očituje se u: carinskim tarifama, izvoznim ograničenjima, odredbama o nabavi, spašavanjima, subvencijama domaće proizvodnje i drugim vrstama mjera.²⁵

Carinske stope ostale su stabilne od 2008. godine. Restriktivnost uvoza razvijenih zemalja iznosi oko 1.5%. Iako je općenito u opadanju, restriktivnost uvoza ostala je relativno visoka u zemljama u razvoju, posebno u Južnoj Aziji i podsaharskoj Africi. Izvoznici na istoku i jugu Azije se suočavaju s najvišim carinskim stopama. Za tranzicijska gospodarstva smanjena je uvozna restriktivnost, a za izvoz povećana restriktivnost. Na Grafikonu 1. prikazan je indeks restriktivnosti trgovine, koji mjeri prosječnu razinu visine carina nametnute na uvoz. Indeks se mjeri kako bi se kontrolirale različite vrijednosti uvoza i uvozne elastičnosti potražnje.

²⁵ C. Henn, B. McDonald, Crisis Protectionism: The Observed Trade Impact, IMF Economic Review Vol. 62, No. 1, 2014., str. 2. Dostupno na: <https://www-jstor-org.ezproxy.nsk.hr/stable/43297813> (pristupljeno: 12.07.2019)

Grafikon 1. Indeks restriktivnosti uvoza po regijama u razdoblju od 2008. - 2017. godine

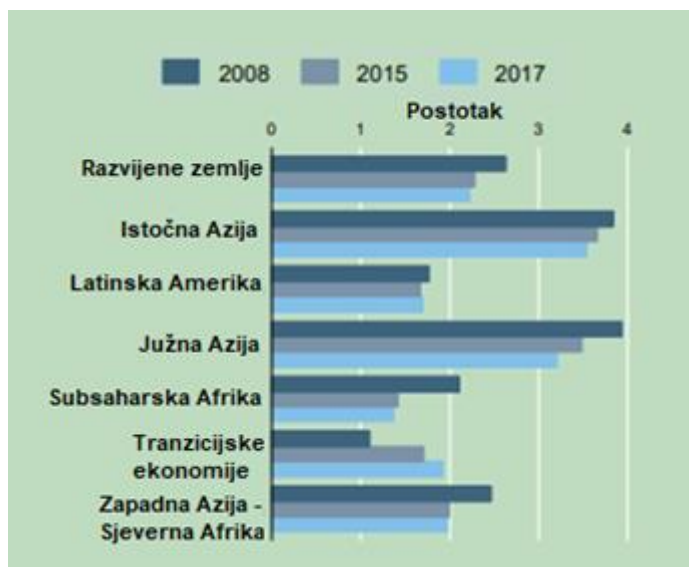


Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Ujedinjenih Naroda, United Nations, Key statistics and trends in trade policy, 2018., https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d1_en.pdf (pristupljeno: 12.07.2019)

Indeks restriktivnosti izvoza po regijama sažima restriktivnu tarifu s kojom se suočava izvoz (Grafikon 2.). Oba indeksa izračunata su na temelju primijenjenih visina carinskih stopa (*ad valorem* i specifičnih carina, uključujući preferencijalne carine). Multilateralna i jednostrana liberalizacija pridonijela je padu carinskih ograničenja tijekom posljednjeg desetljeća. U 2017. godini visina carinskih stopa još je uvijek bila znatno viša u zemljama u razvoju nego li u razvijenim zemljama. Među zemljama u razvoju, restriktivnost uvoza najveća je u Južnoj Aziji i Africi. U smislu restriktivnosti izvoza, tranzicijske zemlje i zemlje podsaharske Afrike suočile su se s najliberalnijim uvjetima pristupa tržištu sa indeksom od oko 1,5% u 2017. godini. To je uglavnom zbog jednostranih povlastica koje su dobile od razvijenih zemalja i sastava izvoza usmjerenog prema prirodnim resursima koji se obično suočavaju s niskim carinskim stopama. Nasuprot tome, izvoz iz istočne i južne Azije suočio se s višom prosječnom razinom ograničenja, oko 3,5%. Za mnoge zemlje u tim regijama,

liberalizacija trgovine kod glavnih trgovinskih partnera usmjerena na snižavanje carina i dalje može proizvesti značajne izvozne dobitke.²⁶

Grafikon 2. Indeks restriktivnosti izvoza po regijama u razdoblju od 2008. - 2017. godine

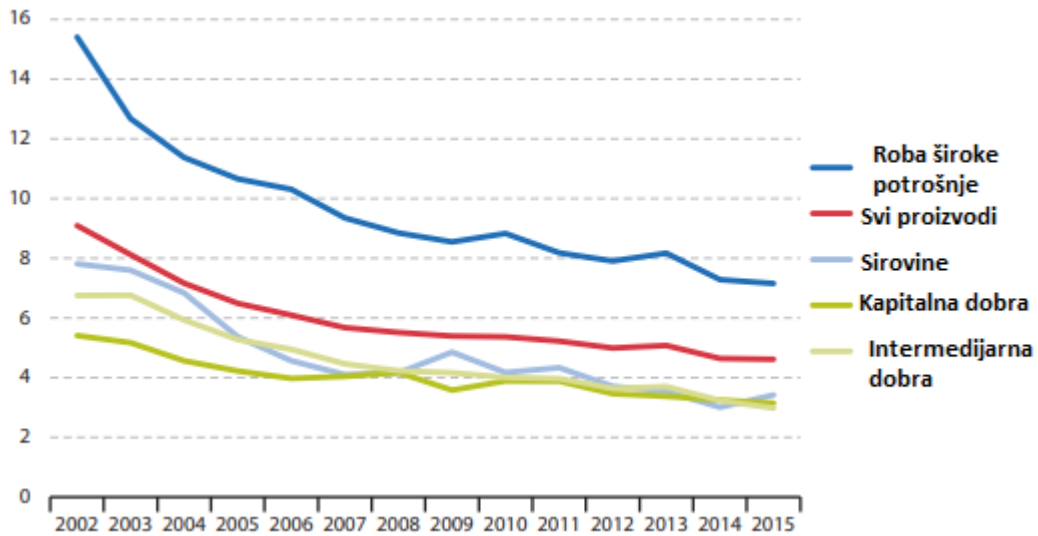


Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Ujedinjenih Naroda, United Nations, Key statistics and trends in trade policy, 2018., https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d1_en.pdf (pristupljeno: 12.07.2019.)

Uz povećanu razinu robne razmjene s inozemstvom, istodobno je prisutno i usklađeno smanjenje carinskih stopa. Na Grafikonu 3. prikazani su podaci za svjetski prosjek koji pokazuju da su carinske stope primjenjenjene na uvoz repromaterijala, kapitalnih dobara i sirovina bile osobito niske, za razliku od carinskih stopa na robu široke potrošnje koja su bila više od dva puta visoke. U razdoblju od 2002. do 2015. godine smanjene su prosječne carinske stope na uvoz otprilike za polovicu, za svaku od različitih faza obrade.

²⁶ United Nations, Key statistics and trends in trade policy 2018., United Nations Conference on Trade and Development, ISSN 2409-7713, str. 7., Dostupno na: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d1_en.pdf (pristupljeno:12.07.2019)

Grafikon 3. Carinske stope koje se primjenjuju na vrijednost uvoza, prema fazi obrade, svjetski prosjek, u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u %)

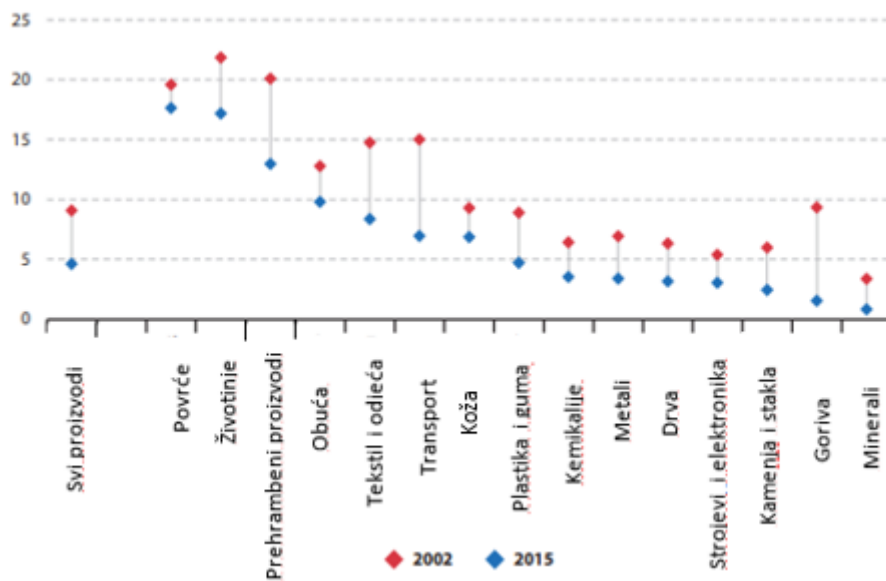


Izvor: Izrada autorice prema izvješću Eurostat-a, Eurostat, Globalisation patterns in EU trade and investment, 2017., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 15.07.2019)

Grafikon 4. prikazuje kako prosječne carinske stope koje su na primjeni globalno u razdoblju od 2002. do 2015. godine utječu na odabrane proizvode. Došlo je do značajnog smanjenja prosječnih carinskih stopa koje su primjenjene na svakom od ovih odabranih proizvoda tijekom promatranog razdoblja, primjenjene prosječne carinske stope obično su bile jednoznamenaste. Najveće smanjenje u carinskim stopama (u %) zabilježeno je u gorivu, mineralima, kamenu i staklu.²⁷

²⁷ Eurostat, Globalisation patterns in EU trade and investment, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017, © European Union, 2017., str. 123. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 15.07.2019)

Grafikon 4. Carinske stope koje se primjenjuju na odabrane proizvode, u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u%)



Izvor: Izrada autorice prema izvješću Eurostat-a, Eurostat, Globalisation patterns in EU trade and investment, 2017., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 15.07.2019)

- o Carinske stope odabranih razvijenih zemalja (Australija, Japan, Južna Koreja, Kanada) i odabranih zemalja u razvoju (Brazil, Indija, Indonezija, Kina, Rusija)

U Tablici 3. prikazani su podaci o jednostavnom prosjeku primjenjenih NPN („načelo povlaštene nacije, eng., *MFN - most favoured nation*; to načelo znači da obvezuje državu članicu da sve ostale države članice Svjetske trgovinske organizacije tretira jednako“)²⁸ carina sljedećih odabranih razvijenih zemalja: Australije, Japana, Južna Koreje, Kanade i sljedećih odabranih zemalja u razvoju: Brazila, Indije, Indonezije, Kine i Rusije. Usporedivši jednostavni prosjek primjenjenih NPN carina može se zaključiti da su najviše

²⁸ Web enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59133> (pristupljeno 07.09.2019)

primjenjene NPN carine iznosile u Indiji (13.8%), Južnoj Koreji (13.7%) te u Brazilu (13.4%). Također može se zaključiti da primjenjene NPN carine poljoprivrednih proizvoda u odnosu na nepoljoprivredne proizvode odabranih zemalja u prosjeku iznose više, s iznimkom u Australiji i Brazilu.

Tablica 3. Struktura primjenjenih prosječnih NPN carina odabranih zemalja: Australija, Brazil, Indija, Indonezija, Japan, Južna Koreja, Kanada, Kina, Rusija, 2017. godine (u %)

Zemlje	Prosječna NPN carina (%)	Carina na poljoprivredne proizvode (%)	Carina na nepoljoprivredne proizvode (%)
AUSTRALIJA	2,5	1,2	2,7
BRAZIL	13,4	10,2	13,9
INDIJA	13,8	32,8	10,7
INDONEZIJA	8,1	8,7	8,0
JAPAN	4,0	13,3	2,5
JUŽNA KOREJA	13,7	56,9	6,8
KANADA	4,0	15,7	2,1
KINA	9,8	15,6	8,8
RUSIJA	6,7	10,2	6,2

Izvor: Izrada autorice prema podacima Svjetske trgovinske organizacije (WTO), World Trade Organization, World Trade Organization Data, <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=AU%2cBR%2cCA%2cIN%2cID%2cJP%2cKR%2cRU%2cUS%2cCN> (pristupljeno: 11.9.2019.)

Ukoliko usporedimo prosječne stope poljoprivrednih i industrijskih carina odabranih zemalja (Australija, Brazil, Indija, Indonezija, Japan, Južna Koreja, Kanada, Kina, Rusija), u razdoblju od 2007. - 2017. godine (Tablica 4.), možemo zaključiti da nije bilo značajnijeg porasta stopa carina u zadnjih 10 godina. Najveći porast poljoprivrednih carinskih stopa zabilježen je u Južnoj Koreji, gdje su u zadnjih 10 godina poljoprivredne stope narasle za čak 8 %.

Prema navedenim podacima u razdoblju od 2007. - 2017. godine, poljoprivredne stope nešto su se značajnije smanjile u Japanu i u Rusiji. Usporedivši industrijske stope carina u razdoblju od 2007. - 2017. godine možemo vidjeti da nije bilo značajnijih promjena, iako su se u navednom razdoblju prosječne industrijske stope blago smanjile.

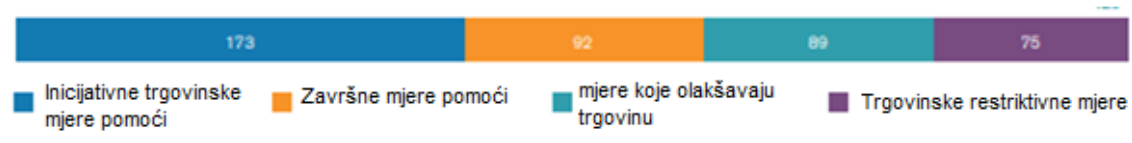
Tablica 4. Prosječne stope poljoprivrednih i industrijskih carina odabranih zemalja (Australija, Brazil, Indija, Indonezija, Japan, Južna Koreja, Kanada, Kina, Rusija), u razdoblju od 2007. - 2017. godine

Godine	2007.		2008.		2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.	polj.	indu.
AUSTRALIJA	1,3	3,8	1,3	3,9	1,3	3,8	1,3	3	1,4	3	1,2	2,9	1,2	3	1,2	3	1,2	2,7	1,2	2,8	1,2	2,7
BRAZIL	10,3	12,5	10,2	14,1	10,2	14,1	10,3	14,2	10,3	14,2	10,1	14,1	10,2	14,1	10,2	14,1	10	14,1	10	14,1	10,2	13,9
INDIJA	34,4	11,5	32,2	10,1	31,8	10,1	31,4	9,8	/	/	33,5	10,4	33,5	10,2	33,4	10,2	32,8	10,1	32,8	10,2	32,8	10,7
INDONEZIJA	8,5	6,7	/	/	8,4	6,6	8,4	6,9	8,1	6,9	7,9	6,7	7,5	6,7	7,6	6,7	/	/	8,4	7,8	8,7	8
JAPAN	21,8	2,6	23,6	2,6	21	2,5	17,3	2,5	23,3	2,6	16,6	2,6	19	2,6	14,3	2,5	12,9	2,5	13,1	2,5	13,3	2,5
JUŽNA KOREJA	49	6,6	49	6,6	48,6	6,6	48,5	6,6	48,6	6,6	52,7	6,8	52,7	6,8	52,7	6,8	56,8	6,8	56,9	6,8	57	6,8
KANADA	17,9	3,7	11,5	3,7	10,7	3,5	11,3	2,6	18	2,5	16,2	2,4	15,9	2,3	15,9	2,2	16,7	2,2	15,6	2,2	15,7	2,1
KINA	15,8	9	15,6	8,7	15,6	8,7	15,6	8,8	15,6	8,7	/	/	15,6	9	15,2	8,6	15,6	9	15,6	9	15,6	8,8
RUSIJA	14,6	10,5	14,2	10,2	13,3	10,1	13,5	8,9	14,3	8,7	13,3	9,4	12,2	9,3	11,6	7,9	10,8	7,3	11	6,5	10,2	6,2

Izvor: Izrada autorice prema podacima Svjetske trgovinske organizacije (WTO), World Trade Organization, World Trade Organization data, <https://data.wto.org/> (pristupljeno: 11.9.2019)

Izvešće WTO-a o praćenju vanjske trgovine objavljeno 10. srpnja 2018. godine, otkriva da WTO članovi i promatrači su primijenili 429 trgovinskih mjera, u razdoblju od sredine listopada 2017. do sredine svibnja 2018. godine. To uključuje 89 trgovinskih olakšavajućih mjera, 265 trgovinskih pravnih mjera i 75 restriktivnih mjera trgovine (Grafikon 5).

Grafikon 5. Prikaz trgovinskih mjera u razdoblju od 2017. do 2018. godine.

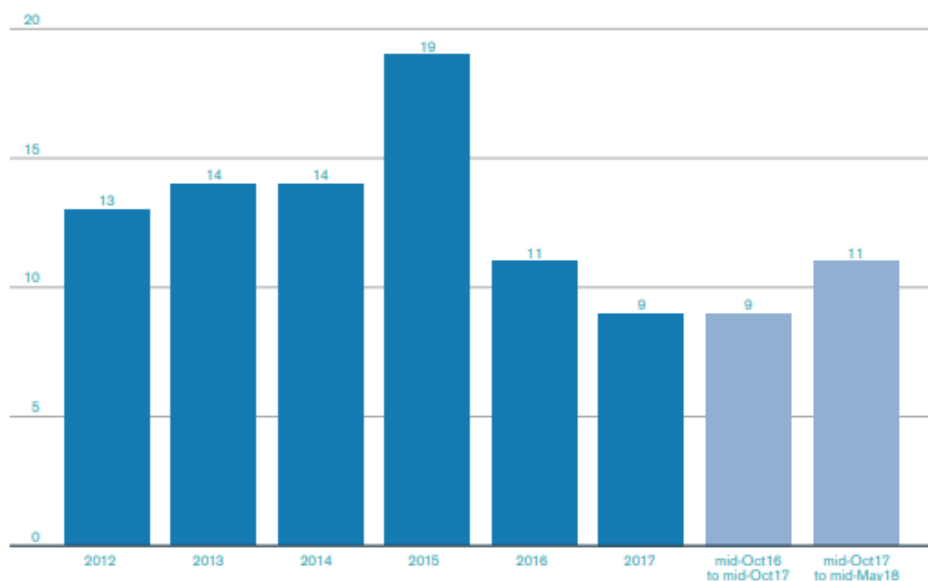


Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije (WTO), World Trade Organization, World Trade Statistical Review, 2018., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf (pristupljeno: 13.07.2019.)

Zaštitne trgovinske mjere su se povećale tijekom analiziranog razdoblja pregleda u odnosu na prethodno razdoblje. Informacije o trgovinskim mjerama koje su uključene u izvješću prikupljene su od strane WTO-a. Podatke o trgovini i mjerama ovjerile su članice WTO-a. U posljednjem izvješću, informacije su dostavile 71 članova (računajući Europsku uniju i njezine članice država), što predstavlja 43 % članstva u WTO-u. Dva promatrača su također pružili informacije.

Izvješće pokazuje da su se članice WTO-a prijavile 75 novih restriktivnih mjera trgovine od sredine listopada 2017. do sredine svibnja 2018. To je jednako u prosjeku gotovo 11 novih mjera mjesečno, zabilježen je blagi porast u usporedbi s prosjekom od devet mjera zabilježenih u prethodnom izvješću (Grafikon 6).

Grafikon 6. Restriktivne mjere trgovine (prosječno po mjesecu) u razdoblju od 2012. do 2018. godine



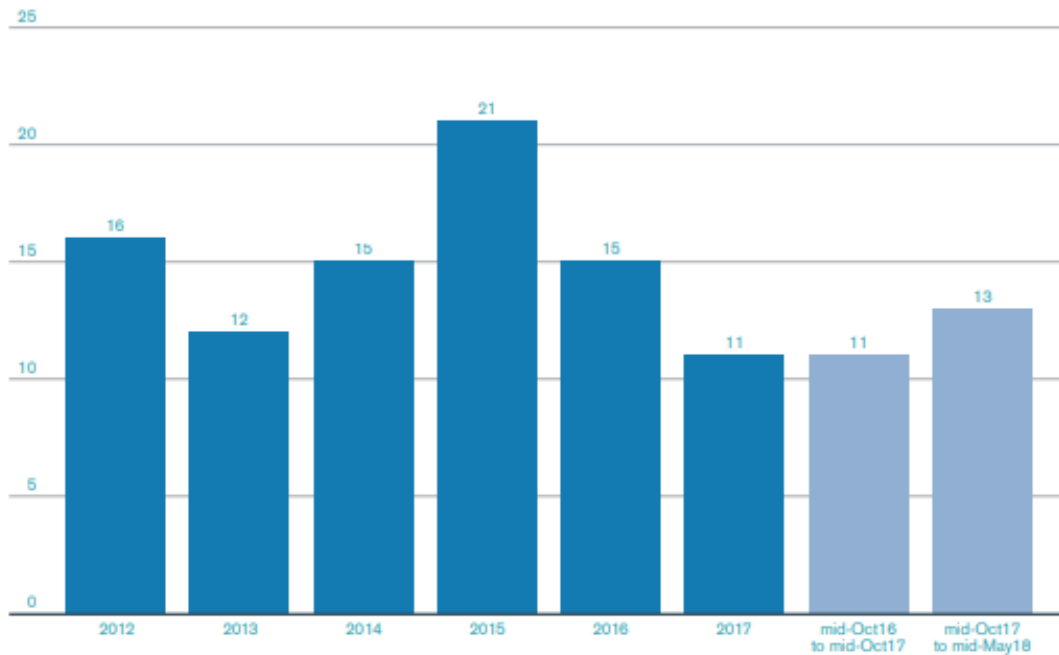
Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije (WTO), World Trade Organization, World Trade Statistical Review, 2018., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf (pristupljeno: 13.07.2019.)

Članice WTO-a provodile su 89 mjera s ciljem olakšavanja trgovine od sredine listopada 2017. do sredine svibnja 2018. godine. U prosjeku 13 mjera olakšavajućih mjera trgovine mjesečno, što nam ukazuje na povećanje u usporedbi s prosjekom od 11 mjera zabilježenih u prethodnom izvješću (Grafikon 7.)²⁹

²⁹ WTO, World Trade Statistical Review 2018., str. 90.

Dostupno na: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf (pristupljeno: 13.07.2019)

Grafikon 7. Mjere koje olakšavaju trgovinu (prosječno po mjesecu) u razdoblju od 2012. do 2018. godine



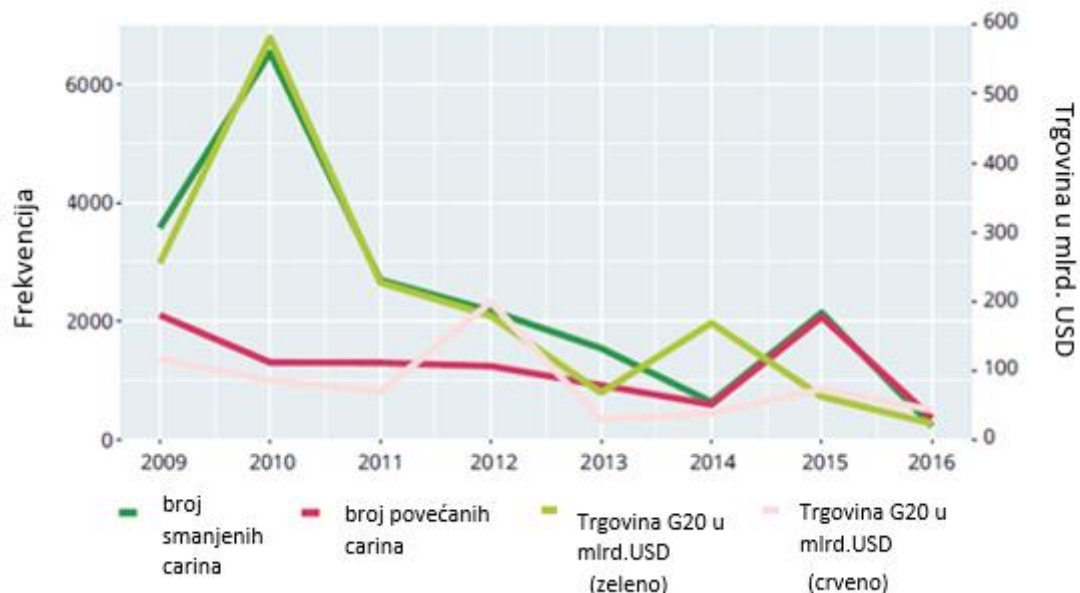
Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije (WTO), World Trade Organization, World Trade Statistical Review, 2018., https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf (pristupljeno: 13.07.2019)

4.1. Protekcionizam i zemlje članice skupine G20

Suprotno iskustvu iz 1930-ih, barem do sada, zemlje članice skupine G20 su češće smanjivale carine nego ih povećavale. Kao što Grafikon 8. prikazuje, broj povećanja carinskih stopa koje su uvele zemlje G20 svake godine samo je dva puta premašio 2000. Što se tiče utjecaja na vanjsku trgovinu, takvo povećanje carina utjecalo je na oko 200 milijardi dolara uvoza u zemlje članice skupine G20, u 2009. i 2015. godini. Za većinu ostalih godina, povećanje novih carinskih stopa u zemlje članice skupine G20, utjecalo je na uvoz oko 100 milijardi dolara. Nasuprot tome, ukupan broj carinskih opterećenja koje su nametnule zemlje članice skupine G20 dosegao je vrhunac u 2010. godini, broj uvedenih carina iznosio je 6000. Od tada, zemlje članice skupine G20 naklonjene su smanjivanju broja carina na između 1000 i 2000 godišnje.

Iznos uvoza zemalja članica skupina G20 koji je imao koristi od carina pao je s preko 500 milijardi dolara na manje od 100 milijardi dolara.³⁰

Grafikon 8. Uvoz zemalja članica skupine G20 izazvan smanjenjem/povećanjem carina, u razdoblju od 2009. do 2016.godine (u mlrd. USD)



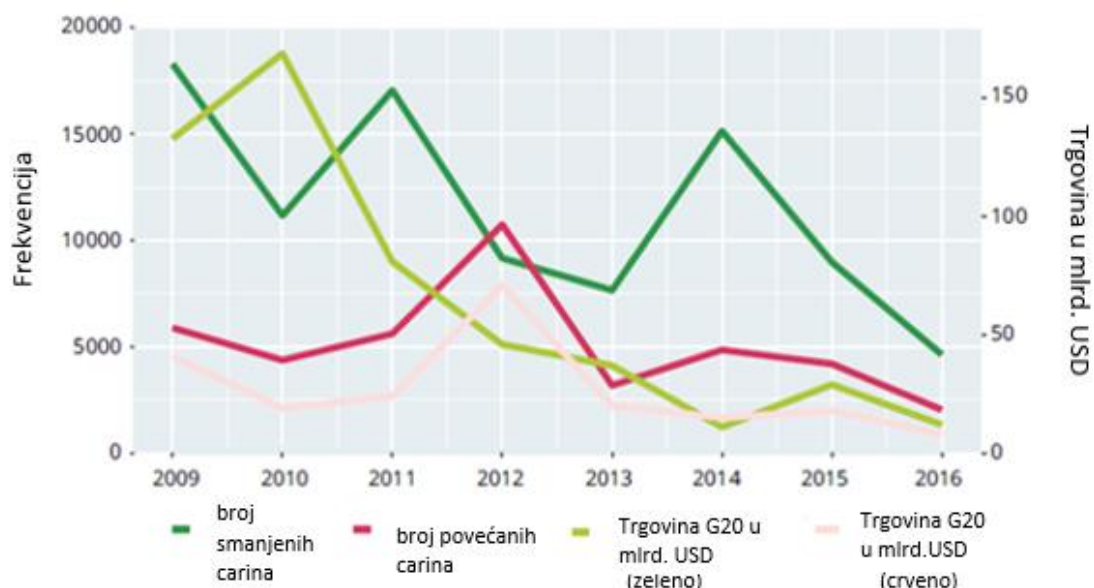
Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću globalnog trgovinskog upozorenja (GTA), Global Trade Alert, Will Awe Trump Rules?, 2017., <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 13.07.2019.)

Izvoznici zemalja članica skupine G20 suočili su se sa mnogo većim promjenama carinskih stopa tijekom razdoblja krize (Grafikon 9.). S obzirom na to da ima mnogo više zemalja koje nisu članice skupine G20, nego što jesu članice skupine G20, onda možda to i nije toliko iznenađujuće. Doista, izvoznici iz zemalja članica skupine G20 imali su više od 10.000 povećanja carina samo u 2012. godini. Zemlje članice skupine G20 suočile su se s povećanjem carina iz razdoblja krize te je te godine vrijednost izvoza članica zemalja G20 iznosila oko približno 75 milijardi dolara. Kada je riječ o carinskim reformama u proizvodima, koje članice skupine G20 izvoze, osim 2012. godine, od krize

³⁰ S. J. Evenett, J. Fritz, Will Awe Trump Rules?, 2017., str. 18., Dostupno na: <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 13.07.2017)

počeo se smanjiti broj carinskih stopa za izvoznike iz skupine G20 te je premašio broj povećanja carinskih stopa. Koristi od smanjenja carina u 2009. i 2010. dovelo je do više od 100 milijardi dolara izvoza. Zemlje članice skupine G20 imale su koristi od smanjenja carinskih stopa u obje godine 2009. i 2010. godine. Nakon toga, smanjenje carinskih stopa utjecalo je na sve manje količine izvoza zemalja članica skupine G20.³¹

Grafikon 9. Izvoz zemalja članica skupine G20 izazvan smanjenjem/povećanjem carina trgovinskih partnera, u razdoblju od 2009. do 2016.godine (u mlrd. USD)



Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću globalnog trgovinskog upozorenja (GTA), Global Trade Alert, Will Awe Trump Rules?, 2017., <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 13.07.2019.)

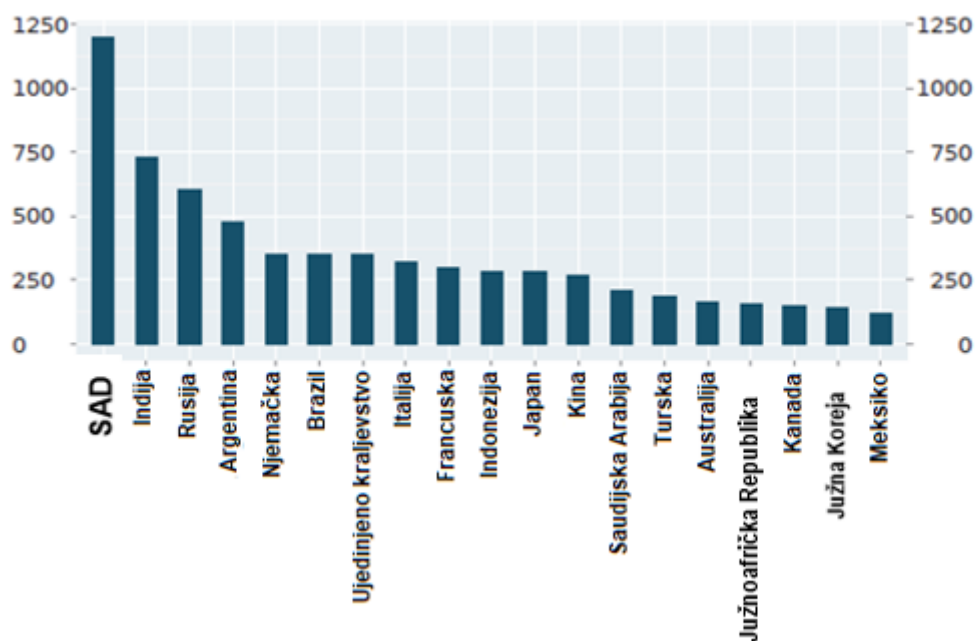
Grafikon 10. prikazuje zemlje članice skupine G20 prema broju provedenih protekcionističkih instrumenata od studenog 2008. godine, mjeseca kada su lideri skupine G20 obećali da neće sudjelovati u protekcionizmu. Zemlje članice G20 znatno se razlikuju po broju dokumentiranih diskriminacijskih intervencija - ukupan iznos SAD-a gotovo je deset puta veći nego u Meksiku.³²Najveći broj provedenih protekcionističkih mjera je zabilježen SAD-u (ukupno 1200 mjera),

³¹ Ibidem, str. 19.

³² Ibidem. Str. 31.

zatim u Indiji (ukupno 750 mjera) i Rusiji (nešto više od 500 mjera). Najmanje mjera je zabilježeno u već navedenom Meksiku (manje od 250 mjera) te u Južnoj Koreji i Kanadi (također manje od 250 mjera).

Grafikon 10. Zemlje članice skupine G20 rangirane prema ukupnom broju provedenih protekcionističkih mjera, u razdoblju od studenog 2008. do lipnja 2017. godine



Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću globalnog trgovinskog upozorenja (GTA), Global Trade Alert, Will Awe Trump Rules?, 2017., <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 13.07.2019.)

4.2. Protekcionističke mjere u EU

Europska unija (EU) ima zajedničku trgovinsku politiku, prema kojoj Europska komisija pregovara o trgovinskim sporazumima i zastupa interese EU u ime svojih 28 članica država. Kao takva, trgovinska politika je isključivo u nadležnosti EU - pa samo EU, a ne države članice mogu donositi zakone o trgovinskim pitanjima i zaključivati međunarodne trgovinske sporazume. Ovo poglavlje pokriva specifičnu temu o carinama, koje se mogu nametnuti na robe i

usluge kojima se trguje. EU nastoji riješiti pravne poslove koje stoje na putu u poslovanju s drugim zemljama. Ovisno o sporazumu, takvi poslovi mogu dovesti do niza obveza u ime zainteresiranih strana, na primjer: uklanjanje ili smanjenje carina (poreza) na robu, ukidanje svih ograničenja (kvota) na količine robe koja se mogu izvoziti, omogućiti poduzećima pružanje usluga i ponude za javne ugovore, smanjenje birokracije koja otežava izvoz poduzeća. Europska komisija pregovara o vanjskoj trgovini izravno s drugim zemljama ili kroz članstvo EU u svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO).³³

Kako veća poduzeća općenito proizvode širiji raspon dobara i mogu imati veći broj trgovinskih partnera u usporedbi s manjim poduzećima, vjerojatno je da će se veći udio velikih poduzeća suočiti s više prepreka pri izvozu roba i usluga, nego li manja poduzeća. Istraživanje koje su proveli Međunarodni trgovinski centar (ITC) i Opća uprava Europske komisije za trgovinu u 2015. i 2016. otkriva da su oko 42% velikih poduzeća (koja zapošljavaju 250 ili više osoba) u EU-28 osjetila su da su pogođena nekarinskim mjerama pri izvozu u zemlje nečlanice, izvan EU (na primjer, opterećujuće uredbe, uključujući: certifikaciju, označavajuće zahtjeve, pravila o podrijetlu carinskih postupaka). Nasuprot tome, udio među mikro poduzećima (zapošljavanje manje od 10 zaposlenika) iznosi 28%. Na Grafikonu 11. prikazuje se detaljan popis pitanja koja su pokrenuli izvoznici iz EU-28 koji su smatrani opterećenim pri izvozu u nečlanice zemlje. Najčešća prepreke bile su: procjena sukladnosti (31.9%), zatim mjere vezane uz izvoz (17.8%) i tehničke zahtjeve (16.9 %).³⁴

³³ Eurostat, Globalisation patterns in EU trade and investment, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017, © European Union, 2017., str. 123. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 14.07.2019)

³⁴ Ibidem, str. 127.

Grafikon 11. Prepreke koje su izvoznici EU-28 postavili kao teret pri izvozu partnerima izvan EU, u razdoblju od 2015. do 2016. godine. (u %)



Izvor: Izrada autorice prema izvješću Eurostat-a, Eurostat, Globalisation patterns in EU trade and investment, 2017., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 15.07.2019)

- o Carinske stope Europske unije prije i za vrijeme globalne ekonomske krize iz 2008. godine

Carinska nomenklatura EK 2008, poznata kao Kombinirana nomenklatura, temelji se na sustavu HS 2007. Uobičajene carinske stope Europske unije za 2008. godinu sadržavaju 9.699 linija na osmeroznamenkastoj razini. EK i dalje primjenjuje nekoliko vrsta carina: *ad valorem* stope, koje se najviše koriste (89,9%); zatim slijede specifične (6,5%); kombinirane (kombinacija *ad valorem* i specifičnih) (2,9%); naizmjenične carine s minimalnim i maksimalnim (0,8%); i "carine prema rasponu", koje se razlikuju u skladu s danom c.i.f. "ulaznim cijenama" (0,6%). Osim toga, sezonske carine primjenjuju se na određene proizvode, uglavnom na poljoprivredne proizvode. Neki poljoprivredni proizvodi

također podliježu carinskim kvotama . *Ad valorem* tarife primjenjuju se na c.i.f. carinskim vrijednostima.³⁵

Jednostavna prosječna primijenjena NPN carinska stopa procjenjuje se na 6,7% za 2008. (6,9% u 2006.), s stopama u rasponu od nula, do 604,3% (*ad valorem* ekvivalent) na izoglukozu (HS 1702 40 10) (Tablica .5). Otprilike 81,8% svih linija ima stope u rasponu od nula do 10% (uključeno). Nulta carina odnosi se na 25,3% svih linija (18,1% WTO poljoprivrednih carinskih linija i 27,1% nepoljoprivrednih carinskih linija), uključujući drvo, celulozu, papir i namještaj (75,4% ukupnih carinskih linija iz skupine proizvoda) ; metali (53,9%); te mineralni proizvodi, drago kamenje i plemeniti metali (41,1%). (Tablica 5.).

Koeficijent varijacije 2,1 (u 2006.) prikazuje široku disperziju stopa, uglavnom u poljoprivredi, posebno zbog nametanja non-*ad valorem* carina i visokih carina od 17,9% na poljoprivredne proizvode (WTO definicija) i općenito niže stope od 4,1% u prosjeku na nepoljoprivredne proizvode. Međutim, koristeći definiciju ISIC (revizija 2), razlika između prosječne carine za poljoprivredu (9,3%) i za proizvodnju (6,7%) nije tako izražena; rudarenje i vađenje imaju najmanju zaštitu (0,2%).³⁶

Tablica 5. Struktura carinskih stopa Europske unije za 2006. i 2008. godinu (u %)

	NPN carine 2006	NPN carine 2008	Konačne carine
1. Ograničene carinske linije (% svih carinskih linija)	100.0	100.0	100.0
2. bescarinske tarifne linije (% svih carinskih linija)	26.0	25.3	24.4
3. Non-ad valorem carine (% svih carinskih linija)	10.0	10.1	10.1
4. Carinske kvote (% svih carinskih linija)	3.4	4.8	4.8
5. Non-ad valorem tarife bez AVE (% svih tarifnih linija) a	2.1	2.7	2.7
6. Jednostavna prosječna carinska stopa	6.9	6.7	6.8
Poljoprivredni proizvodi (WTO definicija)	18.6	17.9	17.9
Nepoljoprivredni proizvodi (definicija WTO-a) b	4.0	4.1	4.2
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo (ISIC 1)	10.9	9.3	9.6
Rudarstvo i vađenje (ISIC 2)	0.3	0.2	0.3
Proizvodnja (ISIC 3)	6.8	6.7	6.8
7 Domaće carine (% svih carinskih linija) c	5.6	5.3	5.6
8. Međunarodni carinski "vrhovi" (% svih carinskih linija) d	9.0	8.4	8.7
9. Općenito standardno odstupanje primijenjenih stopa	14.0	14.1	14.2
10. Primijenjene stope "Neprilike" (% svih carinskih linija) e	9.4	9.6	9.7

a AVE – Ad valorem ekvivalent

³⁵ WTO, Trade policies and practices by measure, 2009., str. 38, Dostupno na: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp314_e.htm, (Pristupljeno: 16.08.2019)

³⁶ ibidem, str. 39.

- b Izuzev nafte
- c Domaći tarifni skokovi definirani su kao oni koji prelaze tri puta više od ukupne jednostavne prosječne primijenjene stope (pokazatelj 6).
- d Međunarodni carinski vrhunci definirani su kao oni koji prelaze 15%.
- e Stope 'nepriilike' su one veće od nule, ali manje od ili jednake 2%.

Izvor: Izrada autorice prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije, World Trade organization (WTO), Trade Policy Review, Trade Policies and Practices by Measure, The European Communities, 2009., https://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/tp314_e.htm, (pristupljeno: 16. 08. 2019.)

- o Carinske stope Europske unije nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine

Jednostavna prosječna carinska stopa nije se značajno mjenjala ako usporedimo 2014. i 2016. godinu (Tablica 6.), ukoliko usporedimo Tablicu 6. sa Tablicom 5. koja prikazuje carinske stope 2006. i 2008. godine možemo također zaključiti da jednostavna prosječna carinska stopa se nije značajno mjenjala u zadnjih 10 godina, iako se s godinama stopa postupno smanjivala. Prije krize (2006. godine) iznosila je 6.9%, za vrijeme krize (2008. godine) iznosila je 6.7% te nakon krize (2016. godine) iznosila je 6.3%.

Tablica 6. Struktura carinskih stopa Europske unije, 2016. godine (u %)

	NPN carine 2014	NPN carine 2016	Konačne carine
1. Ograničene carinske linije (% svih carinskih linija)	100.0	100.0	100.0
2. bescarinske tarifne linije (% svih carinskih linija)	25.1	26.1	25.1
3. Non-ad valorem carine (% svih carinskih linija)	10.6	10.6	10.7
4. Carinske kvote (% svih carinskih linija)	5.0	4.7	4.7
5. Non-ad valorem tarife bez AVE (% svih tarifnih linija) a	3.1	3.1	3.0
6. Jednostavna prosječna carinska stopa	6.4	6.3	6.4
Poljoprivredni proizvodi (WTO definicija)	14.4	14.1	14.4
Nepoljoprivredni proizvodi (definicija WTO-a) b	4.3	4.3	4.4
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo (ISIC 1)	7.7	7.8	8.7
Rudarstvo i vađenje (ISIC 2)	0.2	0.2	0.3
Proizvodnja (ISIC 3)	6.4	6.3	6.4
7 Domaće carine (% svih carinskih linija) c	5.6	5.7	5.7
8. Međunarodni carinski "vrhovi" (% svih carinskih linija) d	8.5	8.5	8.8
9. Općenito standardno odstupanje primijenjenih stopa	12.0	12.1	12.2
10. Primijenjene stope "Nepriilike" (% svih carinskih linija) e	6.9	7.7	7.8

a AVE – Ad valorem ekvivalent

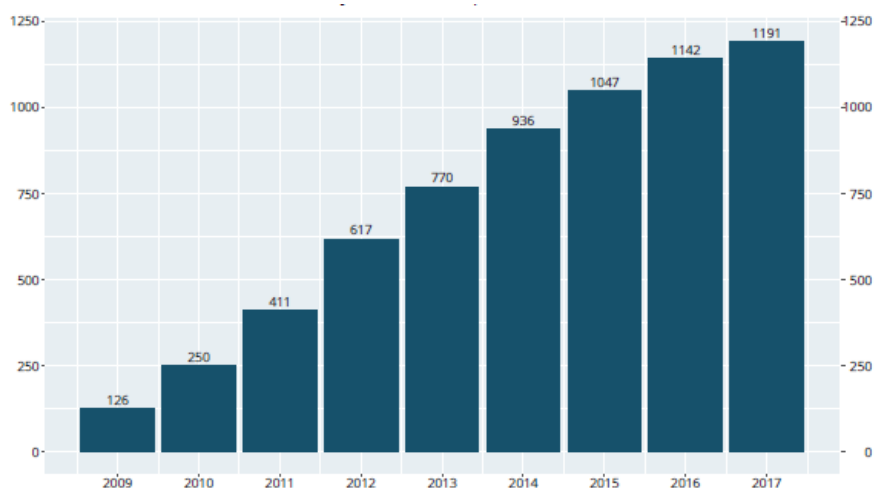
Izvor: Izrada autorice prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije, World Trade organization (WTO), Trade Policy Review, Report by the secretariat, The

European Union, 2017., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s357_e.pdf, (pristupljeno: 16.08.2019.)

4.3. Protekcionističke mjere u SAD-u

Politika predsjednika Trumpa pod nazivom „America First“ izazvala je oštre kritike čelnika drugih vlada skupine G20. Optužbe i protuoptužbe o nepoštenim trgovinskim praksama postale su redovita pojava. Kako bi se osvijetlila istinitost tih konkurentnih tvrdnji, izvješće GTA dokumentira mjere koje su vlade skupine G20 poduzele do kraja lipnja 2017. Jedan od važnijih razloga tog izvješća bio je: u usporedbi s 2016., američka je komercijalna politika 2017. godine postala više protekcionistička (Grafikon 12.) te izrazito manje liberalizirajuća (Grafikon 13.).³⁷ Grafikon 12. prikazuje da u razdoblju od studenog 2008. do 2017. godine, broj restriktivnih mjera koje su implementirane u SAD-u sa godinama su bile sve veće. U 2017. zabilježen je porast u odnosu na 2016.godinu za 49 novih restriktivnih mjera.

Grafikon 12. Broj restriktivnih mjera u SAD-u, koje su implementirane u razdoblju od studenoga 2008. do 2017. godine

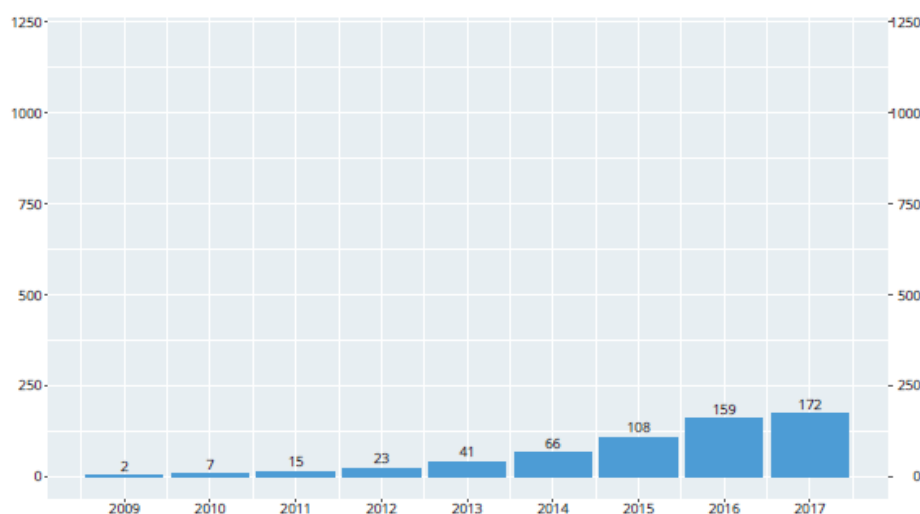


Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću globalnog trgovinskog upozorenja (GTA), Global Trade Alert, Will Awe Trump Rules?, 2017., <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 15.07.2019.)

³⁷ prema: S. J. Evenett, J. Fritz, op.cit. str. 124.

Broj liberalizirajućih mjera u SAD-u, koje su implementirane u razdoblju od studenog. 2008. do 2017. godine (Grafikon 13.) nisu bilježile značajniji porast, iako je s godinama broj liberalizirajućih mjera bio u blagom rastu. U 2017. godini u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je 13 novih liberalizirajućih mjera.

Grafikon 13. Broj liberalizirajućih mjera u SAD-u, koje su implementirane u razdoblju od studenoga 2008. do 2017. godine



Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću globalnog trgovinskog upozorenja (GTA), Global Trade Alert, Will Awe Trump Rules?, 2017., <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 15.07.2019.)

- Carinske stope SAD-a prije, za vrijeme i nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine

Većina NPN carinskih stopa su ostale gotovo nepromijenjene u odabranim godinama (2007., 2009., 2012., 2014., 2016.). Kao i prethodnih godina (2007., 2009. i 2014. godine) u 2016. godini, prosječna carinska stopa iznosila je ukupno 4.8% (Tablica 7.) te iz toga možemo zaključiti da globalna ekonomska kriza iz 2008. godine nije izazvala veće promjene u carinskim stopama SAD-a. Carinske stope poljoprivrednih proizvoda nisu se u velikoj mjeri mjenjale, blago su narasle 2016. godine u usporedbi sa prethodnim odabranim godinama, a

nepoljoprivredne carine ostale su nepromijenjene u odabranim godinama te su iznosile 4%.

Tablica 7. Struktura carinskih stopa SAD-a , u razdoblju odabranih godina 2007., 2009., 2012., 2014., 2016. (u %)

	NPN carine 2007.	NPN carine 2009.	NPN carine 2012.	NPN carine 2014.	NPN carine 2016.
1. Ukupni broj carinskih linija	10.253	10.253	10.511	10.514	10.516
2. Non-ad valorem carine (% svih car.lin.)	10.7	10.7	10.9	10.9	10.9
3. Non-ad valorem carine bez AVE (uk.%)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4. Carinske kvote (% svih carinskih linija)	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
5. bescarinske tarifne linije (% svih car.linija)	36.5	36.3	37.0	36.8	36.8
6. Carinske linije stopa, prosječna stopa (%)	7.6	7.6	7.5	7.6	7.6
7. Jednostavna prosječna carinska stopa	4.8	4.8	4.7	4.8	4.8
8. Poljoprivredni proizvodi (WTO definicija)	8.9	8.9	8.5	9.0	9.1
9. Nepoljoprivredni proizvodi (defin. WTO)	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0
10. Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	5.5	5.7	5.6	6.7	6.5
11. Rudarstvo i vađenje (ISIC 2)	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4
12. Proizvodnja (ISIC 3)	4.8	4.8	4.7	4.8	4.8
13. Proizvodi u prvoj fazi obrade	3.7	3.7	3.7	4.3	4.3
14. Poluobrađeni proizvodi	4.2	4.2	4.2	4.2	4.2
15. obrađeni proizvodi	5.3	5.3	5.2	5.3	5.3
16. Domaće carine (% svih carinskih linija) c	6.9	6.7	6.7	6.7	6.7
17. Međunarodni carinski "vrhovi" (% car.lin)	5.2	5.3	5.0	5.1	5.1
18. Općenito standardno odstupanje primijenjenih stopa	11.9	11.8	11.9	13.7	14.0
19. Primijenjene stope "Neprilike" (% svih carinskih linija)	7.1	7.2	7.7	7.8	7.8
20. Ograničene carinske linije (% svih carinskih linija)	100	100	100	100	100

Izvor: Izrada autorice prema izvješću Svjetske trgovinske organizacije, World Trade organization (WTO), Trade Policy Review, Report by the secretariat, United States, 2016., https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s350_e.pdf (pristupljeno: 13.09.2019)

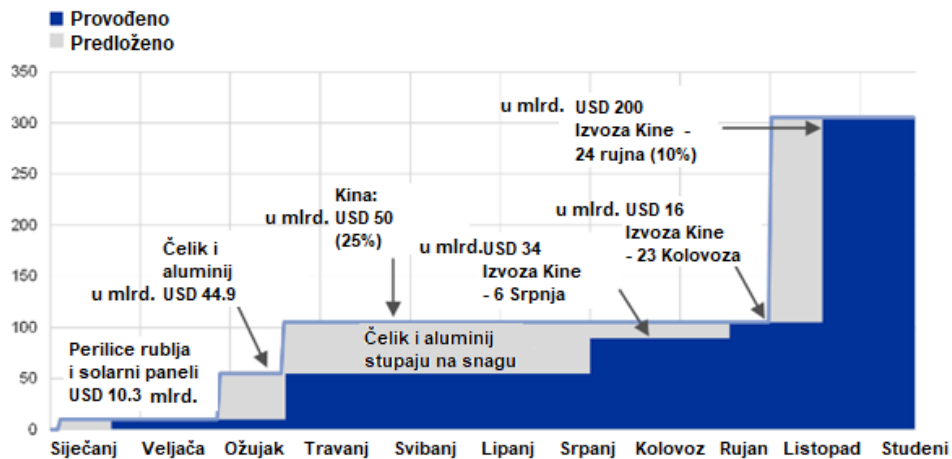
Protekcioniističke prijetnje američke administracije u 2017. godini praćene su konkretnim akcijama tijekom 2018. godine. Kao što je prikazano u Grafikonu 14., primjena carinskih stopa za solarne kolektore i perilice rublja u siječnju 2018. bila je prva, a slijede je carine od 25% na uvoz čelika i 10% na uvoz aluminija za širok raspon zemalja u ožujku 2018. godine. Kao početno izuzeće, u lipnju 2018. godine, carinske stope za čelik i aluminij također su se

primjenjivale na Kanadu, Meksiko i Europsku uniju, što je rezultiralo nizom povratnih mjera. Europska unija uvela je carinu od 25% na niz američkih proizvoda vrijednih 3,2 milijarde američkih dolara, koji je stupio na snagu u studenom. Američka administracija je pak pokrenula novu istragu uvoza automobila i auto-dijelova kako bi utvrdila njihov učinak na nacionalnu sigurnost, ukazujući na mogućnost povećanja carinskih stopa od 20%-25%.

Napetosti s Kinom eskalirale su u drugoj polovici 2018. godine. Nakon što su američke vlasti istražile kineske prakse intelektualnog vlasništva, koje su zaključile da Kina ima politiku prisilnog prijenosa tehnologije, američka administracija pokrenula je trgovinsku akciju protiv Kine. Mjere koje su provedene u srpnju 2018. uključivale su 25% *ad valorem* carine na 1.300 vrsta proizvoda uvezenih iz Kine, s godišnjom vrijednošću uvoza jednakom 50 milijardi dolara. U rujnu 2018. godine američka je administracija najavila daljnje povećanje carinskih stopa, usmjeravajući se na 200 milijardi dolara kineskog izvoza. Kina je odgovorila nametanjem carina na izvoz iz SAD-a vrijednog 60 milijardi dolara. Zabrinutost zbog napetosti između SAD-a i Europske unije ublažena je nakon sastanka s vrhom održanog u srpnju 2018. godine. Osim toga, Kanada, Meksiko i SAD postigli su sporazum o zamjeni Sporazuma o slobodnoj trgovini Sjeverne Amerike (*North American Free Trade Agreement - NAFTA*) sa Sporazumom o slobodnoj trgovini Sjedinjenih Američkih Država-Meksika-Kanade (*United States-Mexico-Canada Agreement - USMCA*), koji učinkovito održavaju bez carinsku trgovinu za većinu roba. Dogovoreno je primirje između Kine i SAD-a. 1. prosinca 2018., prema kojem bi carine na 200 milijardi američkih dolara kineskog uvoza ostale na 10%, umjesto da se povećaju na 25% kako je ranije najavljeno, privremeno su smanjile trgovinske napetosti između SAD-a i Kine.³⁸

³⁸ V. Gunnella, L. Quaglietti, The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective, ECB Economic Bulletin, 2019., Dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2 (pristupljeno:15.07.2019)

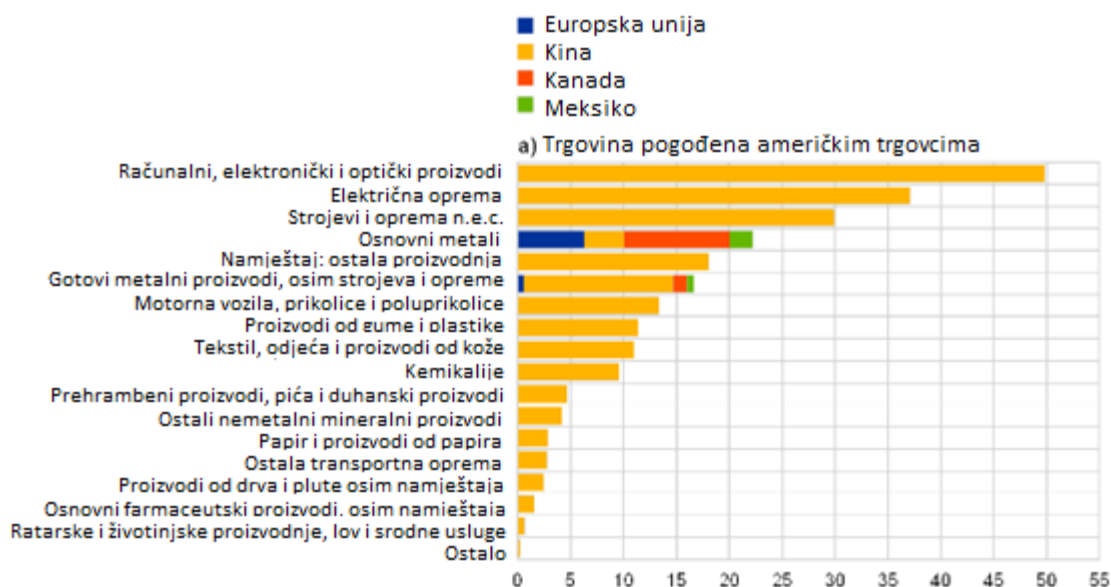
Grafikon 14. Predložene i primijenjene carinske stope u vremenskom intervalu 2018. godine (u mlrd. USD)



Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Europske centralne banke, Europska centralna banka, The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective, 2019., https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2%20 (pristupljeno:15.07.2019)

Američke carinske stope protiv Kine ciljaju, posebno, na sektor elektronike i strojeva. Carinske stope koje se izravno primjenjuju na Kinu utječu na širok raspon industrija, ukupne nominalne vrijednosti 217 milijardi američkih dolara, ili 2% kineske nominalne vrijednosti. Industrije koje su najviše pogođene su one koje proizvode elektroničke komponente, električnu opremu i strojeve (Grafikon 15.), to su sve industrije koje su uključene u industrijski plan kineske vlade "Made in China 2025". Što se tiče Eurozone, carinske stope koje nameću SAD utječu na oko 5,5 milijardi američkih dolara dodane vrijednosti europodručja, uglavnom u osnovnom metalu i u manjoj mjeri, u sektorima metalnih proizvoda.

Grafikon 15. Vanjsko trgovinske industrije pogođene SAD-ovim carinskim stopama, u 2018. godini (u mlrd. USD)

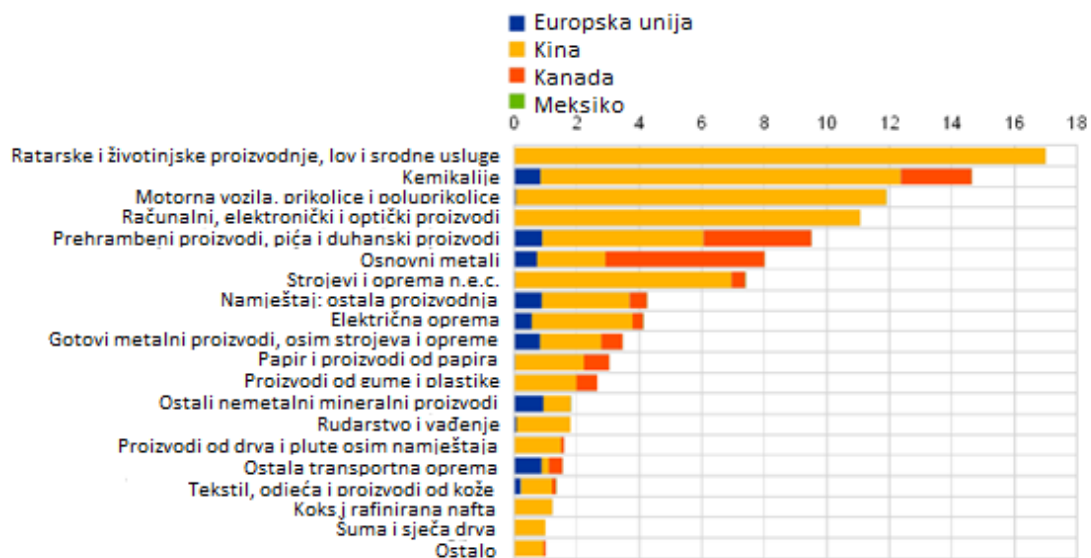


Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Europske centralne banke, Europska centralna banka, The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective, 2019., https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2%20 (pristupljeno:15.07.2019)

Povratni odgovori trgovinskih partnera SAD-a, posebno Kine, usmjerili su uvoz SAD-a na širok raspon industrija i sektora. Industrija hrane, kemikalija i automobila bili su sektori koji su najviše pogođeni kineskom povratnom reakcijom (Grafikon 16.), s carinskim stopama koje utječu na oko 7,5% ukupne dodane vrijednosti tih sektora. Povratne mjere EU-a bile su mnogo manje i ciljane su na nemetalne minerale, električnu opremu, tekstil, namještaj, prehrambene proizvode, drugu transportnu opremu (uključujući i laka vozila kao što su motori) i kemikalije, pokrivajući ukupno 0,04% američke industrijske dodane vrijednosti.³⁹

³⁹ V. Gunnella, L. Quaglietti, The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective, ECB Economic Bulletin, 2019., Dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2 (pristupljeno:15.07.2019)

Grafikon 16. SAD-ova vanjsko trgovinska industrija pogođena povratnim carinskim stopama, u 2018. godini (u mlrd. USD)



Izvor: Izrada autorice rada prema izvješću Europske centralne banke, Europska centralna banka, The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective, 2019., https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2%20 (pristupljeno:15.07.2019)

5. ZAKLJUČAK

Mnogi su strahovali da bi scenarij koji je zahvatio „Veliku depresiju“ mogao zahvatiti i globalnu krizu iz 2008. godine, kada se neadekvatnom politikom vođenja vanjske trgovine, odnosno provođenjem jakih protekcionističkih mjera, dovelo do negativnih posljedica u gospodarstvu. Iako protekcionizam nije izazvao krizu, on ju je produbio. Vlade su mislile da će jačanjem protekcionizma potisnuti krizu, a desilo se suprotno od toga, kriza je postala još dublja. Globalna ekonomska kriza iz 2008. godine započela je raspadom američkog financijskog sustava te se proširila globalno. Stvorila je katastrofalne posljedice u svjetskom gospodarstvu, međutim za vrijeme i nakon krize, kod vanjske trgovine nije zabilježen značajniji porast protekcionističkih mjera, odnosno prema pregledu visina carina može se zaključiti da carinske stope se nisu značajno povisile u zadnjih 10 godina (2007. - 2017.), iako je 2008. i 2009. godine došlo do velikog pada izvoza i uvoza na globalnoj razini.

Iskustvo iz prethodne krize doprinijelo je tome da su se ekonomisti i vlade osvijestili na način da su shvatili da značajniji porast protekcionizma ne dovodi do napretka sveukupnog gospodarstva. Također i međunarodne organizacije kao što su WTO, IMF te neovisni nadzornik GTA doprinijele su transparentnošću unutar vladinih politika. Prema njihovim podacima od globalne ekonomske krize iz 2008. godine, među razvijenim zemljama i članicama skupine G20, SAD je predvodio najviše protekcionističkih mjera, to se do danas nije promjenilo.

Najnoviji podaci ukazuju na probleme trgovinskog rata između Kine i SAD-a, došlo je do usporavanja svjetske vanjske trgovine te i u ovom slučaju pokazalo se da nametanje visokih carinskih stopa pri uvozu ne predvodi značajnom napretku. Nakon što je SAD uveo visoke protekcionističke mjere nije se dugo čekala povratna reakcija Kine. Značajni gubitci koji se bilježe u vanjskoj trgovini odrazili su se u velikoj mjeri na gospodarstvo i probleme tih velikih sila. SAD-ova protekcionistička politika utjecala je u nešto manjoj mjeri i na gospodarstvo EU. Hoće li se uspjeti smanjiti trgovinski rat između Kine i SAD-a koji je poguban za obje strane ili će ovaj novi trgovinski rat eskalirati u još veće razmjere, to ćemo još svakako vidjeti.

SAŽETAK

Ukoliko se pravilno ne štite domaći interesi, već se protekcionizam kao sustav zaštite domaće proizvodnje koristi na način da se postavljaju značajno visoke carine protiv zemalja konkurenata, može doći do kontrareakcije te negativnih posljedica za obje strane. Nakon što je protekcionizam izazvao u „Velikoj depresiji“ katastrofalne posljedice za vanjsku trgovinu te samim time i za svjetsko gospodarstvo, postavlja se pitanje je li došlo do pojavljivanja snažne protekcionističke politike nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine?

U ovom radu istražuje se razvoj protekcionizma za vrijeme i nakon globalne ekonomske krize iz 2008. godine, istraživanje obuhvaća podatke na globalnoj razini te detaljnije se odnosi na zemlje članice G20, Europsku uniju i SAD. Na temelju prikupljenih podataka istraživanje prikazuje da nije došlo do širenja snažnijeg protekcionizma i većih posljedica 2008. godine, koje su zabilježene 1930-ih kao odgovor na krizu, iako je došlo do značajnog pada izvoza i uvoza na globalnoj razini.

Prema zadnjim podacima najveće probleme u vanjskoj trgovini stvara trgovinski rat između Kine i SAD-a, između tih sila bilježe se značajni gubici u vanjskoj trgovini, koji utječu i na međunarodnu trgovinu ostalih zemalja u svijetu. SAD i Kina trebale bi za njihovo blagostanje i za blagostanje ostatak svijeta postići dogovor i spriječiti novonastale gubitke u vanjskoj trgovini, koji se odražavaju na pad kako njihovog tako i svjetskog gospodarstva.

Ključne riječi: protekcionizam, globalna ekonomska kriza, zemlje članice G20, SAD, Europska unija, Kina, blagostanje, svjetsko gospodarstvo

SUMMARY

If domestic interests are not properly protected, protectionism, as a system of protecting domestic production, is used in such a way that is imposing significantly high tariffs against competing countries. This can lead to counter-reaction and negative consequences for both parties. Protectionism has caused catastrophic consequences during the time of Great Depression for foreign trade as well for the global economy. The question is whether there has been a strong protectionist policy following the 2008 global economic crisis?

This paper explores the development of protectionism during and after the 2008 global economic crisis, examines data at a global level, and addresses the G20, the European Union and the US in more detail. Based on the data collected, the survey shows that there was no widespread protectionism and greater consequences in 2008, which were recorded in the 1930s in response to the crisis, although there was a significant decline in exports and imports globally.

According to the latest data, the biggest problems in foreign trade are caused by the trade war between China and the USA, between these forces significant losses in foreign trade are recorded, which affect the international trade of other countries worldwide. The US and China should reach an agreement for their welfare as well for the global, and prevent the emerging losses in foreign trade, which are reflected in the international economic decline.

Keywords: protectionism, global economic crisis, G20 member states, USA, European Union, China, welfare, world economy

LITERATURA

Knjige:

1. Baban Lj. i G. Marijanović, *Međunarodna ekonomija*, Osijek, Ekonomski fakultet Osijek, HAZU, Zavod za znanstveni rad Osijek, 1996.
2. Claessens S., Ayhan Kose M. i Laeven L., Valencia F., *Financial Crises: Causes, Consequences, and Policy Responses*, Washington, D.C., International Monetary Fund, 2013.
3. Grgić M. i Bilas V., *Međunarodna ekonomija*, Zagreb, Lares plus d.o.o, 2008.
4. Kersan-Škabić I., *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković, 2017.
5. Krugman P.R. i Obstfeld M., *Međunarodna ekonomija: Teorija i ekonomska politika*, Zagreb, MATE d.o.o., 2009.
6. Pertot V. i Sabolović D., *Međunarodna trgovinska politika*, Zagreb, Narodne novine d.d, 2004
7. Trlin V., *Međunarodna ekonomija*, Zagreb, Ekonomski institut Zagreb i Sveučilište u Mostaru, 1999.

Članci u časopisima:

1. Aćimović M., *Oblici protekcionizma u međunarodnoj razmjeni*, Tourism and hospitality management, Vol.1 No.1, 1995., str. 9-21., Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=269331 (pristupljeno: 8.07.2019.)
2. Babić M., *Financijske spekulacije i ekonomska kriza*, Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 63. No. 4., 2008., str. 385-388., Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=48258, (pristupljeno: 9.07.2019)
3. Erent – Sunko Z., Pilipović O. i Rančić N., *Neke osobitosti evolucije ekonomske politike protekcionizma od antike do postmoderne*, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu Vol.60, No.5, 2010., str. 1047-1080. Dostupnona:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=90252

(pristupljeno: 8.07.2019)

4. Henn C. i McDonald B., *Crisis Protectionism: The Observed Trade Impact*, IMF Economic Review Vol. 62, No. 1, 2014., str. 77-118., Dostupno na: <https://www-jstor-org.ezproxy.nsk.hr/stable/43297813> (pristupljeno: 12.07.2019)
5. Mlikotić S., *Globalna financijska kriza – uzroci tijek i posljedice*, Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 44 No. 89, 2010., str. 83-94., Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=144354, (pristupljeno: 9.07.2019)
6. Radošević D., *Uzroci financijskih kriza: središnje banke, kreditni mjehuri i zabluda učinkovitog tržišta*, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 20 No.124, Zagreb, 2010., str. 129-134., Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/62234>, (pristupljeno: 9.07.2019)

Internet izvori:

1. Evenett S. J. i Fritz J., *Will Awe Trump Rules?*, 2017., Dostupno na: <https://www.globaltradealert.org/reports/42> (pristupljeno: 14.07.2017)
2. Eurostat, *Globalisation patterns in EU trade and investment*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017, © European Union, 2017., Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8533590/KS-06-17-380-EN-N.pdf/8b3e000a-6d53-4089-aea3-4e33bdc0055c> (pristupljeno: 15.07.2019)
3. Gunnella V. i Quaglietti L., *The economic implications of rising protectionism: a euro area and global perspective*, ECB Economic Bulletin, 2019., Dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201903_01~e589a502e5.en.html#toc2 (pristupljeno:15.07.2019)
4. United Nations, *Key statistics and trends in trade policy 2018.*, United Nations Conference on Trade and Development, ISSN 2409-7713, Dostupno na:

https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d1_en.pdf

(pristupljeno:13.07.2019)

5. Web enciklopedija, Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59133> (pristupljeno 07.09.2019)
6. WTO, *Trade policies and practices by measure*, 2009., Dostupno na:
https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp314_e.htm, (pristupljeno: 16.08.2019)
7. WTO, *Trade Policy Review, Report by the secretariat, The European Union*, 2017., Dostupno na:
https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s357_e.pdf, (pristupljeno: 16.08.2019.)
8. WTO, *Trade Policy Review, Report by the secretariat, United States*, 2016., Dostupno na:
https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s350_e.pdf (pristupljeno: 13.09.2019)
9. WTO, *World Trade Statistical Review 2018.*, Dostupno na:
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf
(pristupljeno: 13.07.2019)

POPIS GRAFIKONA I TABLICA

Popis grafikona

Grafikon 1. Indeks restriktivnosti uvoza po regijama u razdoblju od 2008. - 2017. godine	17
Grafikon 2. Indeks restriktivnosti izvoza po regijama u razdoblju od 2008. - 2017. godine	18
Grafikon 3. Carinske stope koje se primjenjuju na vrijednost uvoza, prema fazi obrade, svjetski prosjek, u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u %)	19
Grafikon 4. Carinske stope koje se primjenjuju na odabrane proizvode u razdoblju od 2002. do 2015. godine (u %)	20
Grafikon 5. Prikaz trgovinskih mjera u razdoblju od 2017. do 2018. godine....	23
Grafikon 6 Restriktivne mjere trgovine (prosječno po mjesecu) u razdoblju od 2012. do 2018. godine	24
Grafikon 7. Mjere koje olakšavaju trgovinu (prosječno po mjesecu) u razdoblju od 2012. do 2018. godine	25
Grafikon 8, Uvoz zemalja članica skupine G20 izazvan smanjenjem/povećanjem carina, u razdoblju od 2009. do 2016.godine (u mlrd. USD)	26
Grafikon 9. Izvoz zemalja članica skupine G20 izazvan smanjenjem/povećanjem carina trgovinskih partnera, u razdoblju od 2009. do 2016.godine (u mlrd. USD).....	27
Grafikon 10 .Zemlje članice skupine G20 rangirane prema ukupnom broju provedenih protekcionističkih mjera, u razdoblju od studenog 2008. do lipnja 2017. godine	28
Grafikon 11. Prepreke koje su izvoznici EU-28 postavili kao teret pri izvozu partnerima izvan EU, u razdoblju od 2015. do 2016. godine.....	30
Grafikon 12. Broj restriktivnih mjera u SAD-u, koje su implementirane u razdoblju od studenoga 2008. do 2017. godine	33
Grafikon 13. Broj liberalizirajućih mjera u SAD-u, koje su implementirane u razdoblju od studenoga 2008. do 2017. godine	34
Grafikon 14. Predložene i primijenjene carinske stope u vremenskom intervalu 2018. godine (u mlrd. USD).....	37

Grafikon 15. Vanjsko trgovinske industrije pogođene SAD-ovim carinskim stopama, u 2018. godini (u mlrd. USD)	38
Grafikon 16. SAD-ova vanjsko trgovinska industrija pogođena povratnim carinskim stopama, u 2018. godini (u mlrd. USD)	39

Popis tablica

Tablica 1. Kretanje stope rasta BDP-a, kretanje stope rasta uvoza roba i usluga i kretanje stope rasta izvoza roba i usluga razvijenih zemalja, u razdoblju od 2007.- 2018. godine	14
Tablica 2. Kretanje stope rasta BDP-a, kretanje stope rasta uvoza robe i usluga i kretanje stope rasta izvoza roba i usluga tržišta u nastajanju i zemalja u razvoju, u razdoblju od 2007.- 2018. godine	15
Tablica 3. Struktura primjenjenih prosječnih NPN carina odabranih zemalja: Australija, Brazil, Indija, Indonezija, Japan, Južna Koreja, Kanada, Kina, Rusija, 2017. godine (u %)	21
Tablica 4. Prosječne stope poljoprivrednih i industrijskih carina odabranih zemalja (Australija, Brazil, Indija, Indonezija, Japan, Južna Koreja, Kanada, Kina, Rusija), u razdoblju od 2007. - 2017. godine.....	22
Tablica 5. Struktura carinskih stopa Europske unije za 2006. i 2008. godinu (u %).....	31
Tablica 6. Struktura carinskih stopa Europske unije, 2016. godine (u %)	32
Tablica 7. Struktura carinskih stopa SAD-a, u razdoblju odabranih godina 2007., 2009., 2012., 2014., 2016. (u %).....	35